

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра туризму та рекреації

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Проектування туристичного продукту Львівської області для іноземних туристів третього віку»

Студент 2 курсу, 9м групи
спеціальність 242 «Туризм»
спеціалізація «Міжнародний
туристичний бізнес»

Минченко
Аліна Андріївна

підпис студента

Науковий керівник:
к.е.н, доцент

Білик Владислав
Васильович

підпис

Гарант освітньої
програми
д.е.н., проф.

Михайліченко
Ганна Іванівна

підпис гаранта

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТРЕТЬОГО ВІКУ ⁹	
1.1. Туризм людей третього віку, його характеристика та видова класифікація	9
1.2. Особливості формування турів та обслуговування осіб похилого віку ...	12
1.3. Міжнародний досвід організації туризму третього віку	16
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ ТРЕТЬОГО ВІКУ .	23
2.1 Оцінка ресурсного потенціалу оздоровчого туризму Львівщини для людей похилого віку	23
2.2 Оцінка ресурсного потенціалу пізнавального туризму Львівщини для людей похилого віку	27
2.3 Стратегічний аналіз в сегменті іноземних туристів третього віку	32
Висновки до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ	40
3.1. Проектування турів оздоровчого туризму для іноземних туристів третього віку	40
3.2. Проектування турів культурно-пізнавального туризму для іноземних туристів третього віку	44
Висновки до розділу 3	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Галузь туризму є однією з найбільш розвинутих сфер економіки. Завдяки інтенсивному темпу свого розвитку, цю галузь визнали економічним феноменом XXI століття. Цьому явищу посприяли розширення економічних, політичних, культурних відносин між країнами та народами. Такий масовий розвиток туристичної діяльності дає змогу мільйонам розширювати свій кругозір, ознайомлюватись з історією, традиціями різних країн, а також знайомитись із надбаннями світової культури. Значення сфери туризму у світі постійно зростає. Це пов'язано із важливістю його ролі у розвитку економіки регіонів та цілих країн, у розвитку міжнародних зв'язків, а також у валютних надходженнях.

Внаслідок проведення правильної культурної та економічної політики, туризм є фактором стабільності та зміцнення міждержавних зв'язків, а також має сприятливе значення у формуванні іміджу та престижу країни на світовій арені. У туристичній галузі України Львівської області має важливе місце. Це регіон, що відноситься до найбільш перспективних туристичних регіонів країни. Потужна ресурсна база є важливою передумовою розвитку туризму, що також позначається на розвитку туристичної інфраструктури. Це доводить той факт, що розвиток туризму в регіоні посідає важливе місце та є надзвичайно актуальним на сьогодні. Львівської області вже давно є одним з найатрактивніших туристичних регіонів України. На сьогоднішній день тут розвиваються багато видів туризму, а відповідно, і мережа підприємств, що обслуговують туристичну сферу. Могутній потенціал соціально-економічних, історико-культурних та природних ресурсів зумовлює пріоритетність у розвитку туризму Львівської області.

Об'єкт дослідження – є процес формування регіонального туристичного продукту для туристів третього віку в Львівській області

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти розвитку міжнародного туризму третього віку у Львівській області.

Мета роботи - дослідити сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму третього віку в Львівській області, сформувавши пакет турів для іноземних туристів похилого віку.

Для досягнення мети роботи були поставлені наступні завдання:

- описати теоретико-методичні аспекти змісту, видову класифікацію та характеристику туризму людей третього віку;
- дослідити особливості формування турів та туристичного обслуговування осіб похилого віку;
- дослідити міжнародний досвід організації туризму третього віку;
- проаналізувати туристично-рекреаційний потенціал Львівської області;
- проаналізувати ресурсного потенціалу оздоровчого туризму Львівщини для людей похилого віку;
- виявити ресурсного потенціалу культурно-пізнавального туризму Львівщини для людей похилого віку;
- розробити проекту туристичного продукту Львівської області для іноземних туристів третього віку.

Методи, що використовувались при написанні роботи: аналіз, аналогія, синтез, статистичний, порівняння, моделювання, картографічний. Використані теоретичні і законодавчо-нормативні джерела. На сьогодні, дослідженням туристичної діяльності присвячені роботи таких вчених, як: В. Квартальнов [17], В. Кифяк [18], О. Любіцева [22], В. Є. Панкова [27], І.В. Смаль [34]; та інші.

Апробація результатів дослідження: Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи опубліковано у збірнику наукових статей магістрів КНТЕУ. Опублікована стаття на тему: «Особливості туристичного обслуговування людей похилого віку» (Дод. А).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТРЕТЬОГО ВІКУ

1.1. Туризм людей третього віку, його характеристика та видова класифікація

Туризм для людей похилого віку (туризм третього віку, туризм літніх людей, пенсійний туризм) - це різновид туризму, що має на меті задоволення рекреаційних потреб вікової категорії старше 55 років. Сьогодні у більшості розвинених країн світу створені всі умови для пенсійного туризму. Існують спеціальні програми і домовленості з приймаючою стороною [1].

Літній турист завжди там буде під ненав'язливим наглядом, на випадок якщо він раптом заблукав в незнайомому місці або ж йому несподівано стане погано. При цьому ні для кого не секрет, що через низку соціальних факторів далекі подорожі поки ще не популярні у пенсіонерів. Туристи третього віку (люди старші за 55 років) вимагають не тільки комфорту, а й персональної уваги з боку обслуговуючого персоналу, можливість отримання медичної допомоги, наявності в ресторанах меню дієтичного харчування, розміщення в готелях, розташованих у тихих місцях і за помірними цінами.

На розвиток туристичного ринку людей похилого віку сприятливо впливають такі фактори:

- наявність практично необмеженої кількості вільного часу;
- активна частка жінок літнього віку в поїздках (варто відзначити, що збільшення частки подорожуючих жінок має глобальний характер);
- знижки, надані в несезонний період;
- особи третього віку подорожують у складі груп.

Дослідження компанії *ABAC Reiseumonitor*, яка займається моніторингом в секторі туризму та відпочинку, показало, що до 2020 року кожному другому відпочиваючому буде понад 55 років. Причому, серед пенсіонерів зростає число охочих здійснити гірський перехід в Гімалаях, їх більше, ніж тих що мріють розслабитися на середземноморських курортах. Туристичні фірми Європи готові

поміняти свої пріоритети і повністю орієнтуватися на людей похилого віку. Вони зізналися, що злочинно мало приділяли уваги цій категорії громадян, не вважали їх пріоритетними клієнтами. Як виявилось, серед літніх туристів теж існують активні мандрівники і авантюристи. Все більше людей похилого віку старше 55 років виїжджають за кордон, щоб спробувати екстремальні розваги, такі, як стрибки з парашутом, спуск на мотузці на крутих і стрімких стінах і навіть плавання серед акул. Крім того, пенсіонери-туристи витісняють студентів на піших туристичних стежках [41].

Туристів третього віку поділяють три основні підгрупи: від 55 до 64 років; від 65 до 74 років; від 75 років і старших. Туристи віком від 55 до 64 років характеризуються наявністю великих вільних грошових коштів, більше ніж інші групи пенсійного віку, наявністю невеликих домогосподарств і свободою від витрат коштів на освіту, виховання та утримання дітей. Туристи віком понад 65 і до 74 років вважаються активними пенсіонерами і складають групу активних подорожуючих. Туристи у віці від 75 не такі активні, та здебільшого не бажають подорожувати.

Треба пам'ятати, що пенсіонери, хоча і мають у своєму розпорядженні велику кількість вільного часу, який вони могли б витратити на подорожі, проте вони обмежені в коштах. Власне, деякі пенсіонери продовжують працювати і витрачати кошти на подорожі. Для цього сегмента туристського ринку необхідна спеціальна маркетингова програма. Ці вікові групи людей можуть стати споживачами недорогих товарів і послуг, тому доцільно пропонувати їм спеціальні вікові пільги, знижки на розміщення та харчування, пільгові тарифи на транспорті. Таким людям по кишені подорожі усередині країни з метою відвідання родичів або з метою відпочинку і лікування в санаторіях та будинках відпочинку. При виборі засобів транспорту повинен робитися акцент на більш доступні і недорогі засоби пересування.

Літні люди не люблять, коли їм нагадують про їх вік. Отже, повинен бути добре продуманий зв'язок, необхідно ретельно вибирати і складати тексти

рекламних звернень, що, з одного боку, ускладнює роботу тур-агентів. З іншого боку, їх спосіб життя дозволяє їм подорожувати в будь-який час року і на більш тривалий період часу, на відміну від молодших за віком груп населення. Таким чином, повинні бути організовані посилені рекламні кампанії для стимулювання попиту цієї групи населення, особливо в період недозавантаження туристських підприємств і в міжсезоння.

Відтак, необхідно визначити основні категорії в які можуть входити туристи третього виду. Кожен з них може мати свої особливості які наведемо в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Особливості потреб споживачів туристичних послуг туристів третього віку

Категорія	Особливі потреби у туристичній сфер
пенсіонери та особи похилого віку	<ul style="list-style-type: none"> - особливі умови розміщення, харчування: спеціальне обладнання для пересування, прогулянок (у т.ч. пішохідні зони), проживання (однорусні ліжка, механічні прилади та ін.), харчування (меню, приміщення для харчування як місце зустрічей та спілкування й ін.); - територіальна доступність усіх послуг; - максимальна комунікативна наповненість відпочинку (встановлення нових контактів, інтенсивність контактів з членами групи та місцевим населенням); - максимальна ефективність використання часу (максимальна насиченість відпочинку різними заходами); - максимальна інформаційна насиченість (велика кількість культурно-пізнавальних заходів, тематичні екскурсії та ін.); - можливість отримати супутні послуги (медичні, оздоровчі, юридичні, соціальні, освітні та ін.); - коректне та професійне ставлення персоналу

Джерело: сформовано за [5]

У практиці туристичного бізнесу використовують наступну зразкову класифікацію програм туристського відпочинку для осіб третього віку:

А. По цілям подорожі: Туристсько-оздоровчі маршрути (з активними способами пересування, купальні, гірськолижні, засновані на водних процедурах в приміщенні) та екскурсійно-пізнавальні - етнічні та побутові тури, тобто пов'язані з вивченням національної культури і нетрадиційного побуту;

Б. За способом пересування: стаціонарні тури, маршрутні тури

В. По складу учасників подорожі - групові тури, індивідуальні тури.

Слід зазначити, що цей перелік програм не слід вважати завершеним. Саме програмне рух в туризмі в значній мірі мінливе за змістом і залежить від таких непередбачуваних рухів, як мода, збільшення, старіння і втрата інтересами. Тому з плином часу з'являються нові види програм і втрачаються колишніми. Завдання відстежувати і під час реагувати на зміни, що відбуваються попиту і споживання.

При кінці слід відзначити також, що журнал *Forbes* визначив десять найбільш сприятливих для пенсіонерів-туристів країн світу. Ідеальними місцями для туристів похилого віку стали Австралія, Австрія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Малайзія, Панама, Таїланд і Франція [42].

1.2. Особливості формування турів та обслуговування осіб похилого віку

У міжнародному туризмі склалися свої традиції по організації обслуговування туристів різних вікових груп і особливості обслуговування туристів в залежності від складу мандрівників (туристська група, сім'я з дітьми або без дітей, тільки жінки, неодружені чоловіки, дуже важливі персони). Для цих груп туристів вже є пропозиції на міжнародному туристичному ринку. Крім того, на ринку існує велика різноманітність програм обслуговування і цільових турів. Кожен з цих турів має свою специфіку: організація прийому та обслуговування туристів, які подорожують з діловими цілями (наприклад, конгресне обслуговування), зовсім не схожа на роботу, виконувану туроператором при організації курортно-оздоровчих, розважальних і пізнавальних турів.

Молодь і студенти всіх видах відпочинку віддають перевагу розвагам - відвідування барів, клубів і дискотек. Туристи третього віку (понад 64 років) дуже допитливі, вони також віддають перевагу активному відпочинку, але у них на першому місці - екскурсії. Найбільш пасивними виглядають туристи середнього віку (45-64), особливо які подорожують родинами. У цієї групи туристів перевага віддається пасивного відпочинку і відпочинку з сім'єю.

Основні психологічні особливості осіб похилого віку в туризмі виражаються в їх емоційних особливостях, страхах та побоюваннях, стереотипах

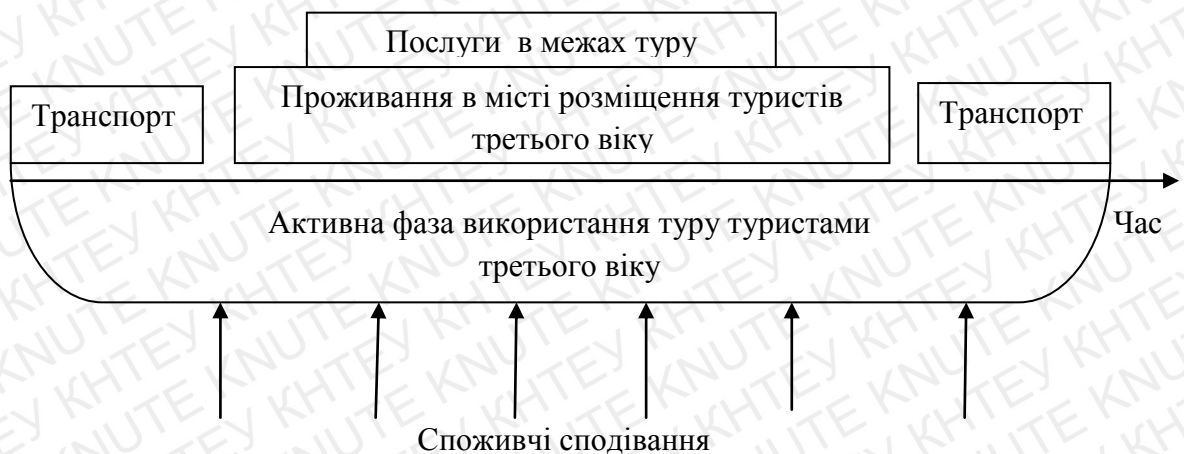
та штампах мислення та досвіді подорожей (у разі з повторним придбанням путівок). Крім того, вони зумовлюють ступінь задоволеності від етапів споживання туристичного продукту. Як було раніше виявлено у проведених нами дослідженнях, основними факторами, що впливають на процес споживання турпродуктів, на думку літніх, є наступні (зменшуються за ступенем важливості): фінансовий фактор, здоров'я та фізичний стан, сім'я, особистий вибір відмови від подорожей внаслідок інших причин [1; 2]. Всі ці фактори можна частково віднести до психологічних особливостей, що тією чи іншою мірою впливають на різні етапи процесу споживання турпродукту. Ці особливості перебувають у тісному зв'язку та взаємодії друг з одним. Вони мають різну вагу (залежно від індивідуальних психологічних особливостей літніх людей) у формуванні «відносин» між літніми туристами та туристичною діяльністю в цілому [3]. На рис. 1.1 представлено етапи споживання туристичного продукту для третього віку.

Рис. 1.1. Особливості та етапи споживання туристичного продукту туристами третього віку

Джерело: удосконалено автором за [3].

Ці дані отримані з безлічі опитувань, проведених серед туристів. Вони говорять про те, що створення сприятливих умов для відпочинку - основа туристичного програмування, саме на основі сприятливих рекреаційних ресурсів і можливостей складаються програми обслуговування. Тобто можемо визначити головну схему користування послугами в рамках тур продукту туристами третього віку (рис 1.2).

Рис. 1.2. Схема користування послугами в рамках тур продукту туристами третього віку

Основою обслуговування туристів служить туристська програма, яка формується з комплексу таких послуг, як проживання, харчування, екскурсійне обслуговування, транспортні, дозвілля-розважальні, спортивні, курортні, побутові послуги та ін.

Базисною основою для розробки туристських програм для третього віку є:

- мальовниче, що викликає інтерес місце розташування об'єкта;
- хороші погодно-кліматичні умови;
- хороше санітарний стан місця відпочинку, його чистота і доглянутість;
- комфортність і затишні готелі;
- здорове і смачне харчування, його хороша організація;
- максимальна ізоляваність від шуму;
- наявність природних водойм.

У туризмі для осіб третього віку, як і в туризмі взагалі, турпродуктом є пакет послуг, що задовольняє потребам потенційних клієнтів під час їхніх закордонних подорожей і підлягає оплаті ними. Це - комплекс готельних, транспортних, екскурсійних, перекладацьких, різних побутових і комунальних, медичних, посередницьких та інших послуг. Основним турпродуктом в практичній діяльності туристичних фірм є тур, тобто поїздка (подорож) по кільцевому маршруту (турне) на основі комплексного обслуговування. Маршрут туру грає велику роль в наданні останньому необхідної привабливості, задоволенні побажань та інтересів туристів.

Вибір і розробка того чи іншого маршруту пов'язані насамперед з цілями поїздок пенсіонерів. Так, для екскурсійно-пізнавальних турів вибираються міста з найбільш цікавими туристичними визначними пам'ятками, наприклад, історичними та культурними пам'ятками, музеями, картинними галереями та ін. При організації турів на відпочинок в маршрут включаються курортні, морські, гірські або сільські центри з відповідними природно-кліматичними ресурсами. Це означає, що приймаючі туристичні підприємства зобов'язані добре знати туристські ресурси України, які можуть привернути увагу іноземних туристів, і вміло використовувати їх при розробці конкретних туристських маршрутів.

Привабливість туристського маршруту залежить також і від способу перевезення туристів між включеними в нього містами (пунктами). Далеко не всі міста, відвідувані в країні туристами, мають рівнозначні транспортні зв'язки. Підприємствам слід дуже ретельно підходити до вибору тих чи інших засобів перевезення туристів. Зокрема, туристичні підприємства повинні враховувати наступні вимоги:

1. При складанні маршруту не допускати повторного транзитного відвідування туристами міст (пунктів), в якому вони вже були; необхідно шукати варіанти транспортних перевезень туристів по маршруту, що забезпечують одноразове відвідування ними запланованих міст;

2. При виборі засобів перевезення слід віддавати перевагу тим перевізникам, які можуть забезпечити більш швидку і максимально комфортабельну доставку туристів з міста в місто;

3. При плануванні пасажирських перевезень за маршрутом необхідно також намагатися залишити якомога більше світлового часу для організації екскурсій або вільної активності туристів, використавши в цих цілях, наприклад, нічні години для перевезення потягом, а ранкові або вечірні - для перевезення літаком або автобусом.

Велике значення для привабливості турів має їх тривалість. Рекламуються, наприклад, короткострокові тури кінця тижня - «уїк-енд». Найбільш масовими є тури тривалістю 7 - 10 днів, поїздки тривалістю 14 днів і більше займають вже значно меншу частку в загальному асортименті пропонованих закордонних поїздок.

Як вже було сказано вище, ВТО присвятила одну зі своїх конференцій питань розвитку туризму для «осіб третього віку», в ході якої був розроблений ряд рекомендацій для працівників туристичної індустрії, а саме: в програмах для даної групи туристів передбачити додаткові заходи безпеки; медичне обслуговування; дієтичне харчування; культурні заходи; прогулянки; що відповідають віку фізичні навантаження; надання ясної і чіткої інформації про організацію відпочинку [41].

1.3. Міжнародний досвід організації туризму третього віку

На жаль, українські компанії поки не готові запропонувати туристам відпочинок в компанії однолітків. Зате є маса зарубіжних пропозицій - треба тільки хоча б трохи знати іноземну мову і орієнтуватися в Інтернеті. Наприклад, лютий на Бермудах вважається місяцем літніх людей. Ті, кому за п'ятдесят, можуть сміливо бронювати готелі зі знижками. Круїзи Merry Widows Dance Tours по Південно-Східній Азії, Карибському морю, а влітку на Аляску розроблені для

одиноких жінок від 50 до 90 років, які мріють потанцювати, але у них немає партнера. На лайнері кожній гості буде надано професійний танцюрист. У Natalie Tours восени пропонуються спеціальні поїздки в Іспанію - «Елегантний вік» або «Зробіть батькам подарунок».

У Швейцарії сезон для пенсіонерів - період з жовтня по березень. У цей час 450 готелів пропонують низькі тарифи для жінок старше 62 років і чоловіків старше 65 років (турфірма Swiss Hotel Association). Крім того, кожна літня турист може отримати «паспорт для входу в музеї» за \$ 25, що на \$ 5 дешевше, ніж для всіх інших. А в Чехії, наприклад, ця плата чисто символічна - одна чеська корона, трохи більше гривні.

У розпал літа можливостей менше, але вони є. По-перше, більшість авіаперевізників пропонують пільгові пенсійні тарифи. Знижка становить від 15 до 30% і діє на 80% рейсів до України і на деяких міжнародних напрямках. Правда, це не стосується чартерних рейсів. А якщо скористатися поїздом і потім пред'явити в управління Пенсійного фонду за місцем проживання квитки і довідку, засвідчує про перебування на відпочинку, то можна і зовсім отримати повну компенсацію за проїзд.

В основному, правда, пропозиції для «туристів третього віку» (саме таке визначення прийнято в туристичній індустрії) з'являються в низький сезон і їх не так вже й багато: наприклад, програми «Третій вік» в Греції від «Музенідіс-тревел», а також подорожі на Сицилію і тур «Сицилія плюс Туніс» від «ТРИС Т» діють лише в жовтні-листопаді і в березні-квітні [11].

Розробка турфірмами турів для літніх туристів вимагає обов'язкового дотримання наступних правил і умов:

- володіння і вміння користуватися вичерпною інформацією про наявність готельних місць, що надається підприємствами розміщення на основі укладеного з турфірмою угоди;

- володіння і вміння користуватися інформацією про кошти внутрішніх пасажирських перевезеннях по маршруту і наявності вільних місць, що надаються перевізниками на основі укладеного з турфірмою угоди;
- володіння вичерпною інформацією про об'єкти туристичного показу (музеї, картинні галереї, меморіали, історичні та архітектурні пам'ятники і ін.), розкладі і часу їх роботи.

Для туристів цієї вікової групи важливо отримати якомога більше вичерпну інформацію про турі:

- про умови, тарифи і розкладах пасажирських перевезень;
- про умови автотуризму;
- про засоби розміщення;
- про екскурсійні, культурно-видовищних послугах;
- про підприємства харчування;
- про природні пам'ятки;
- про маршрути подорожі;
- про медичну допомогу, видах страхування і поштово-телеграфних послугах.

Носіями такої інформації можуть бути різні буклети, довідники, путівники, плани-карти міста, пам'ятки, усні відповіді.

Визначимо фактори, що впливають на туристські потоки людей похилого віку:

- на рівні держави:
  - розмір пенсії;
  - величина бюджетних коштів, що виділяються на розвиток соціального туризму;
- забезпечення безпеки (у першу чергу
  - черга політичної та екологічної)
- туристів;
- на рівні регіону:
  - ставлення місцевої влади до туризму

- для цієї категорії громадян (включаючи
- рекламну політику) та його відповідне субсидування;
- мобільність людей похилого віку даного
- регіону.

Як висновки зазначимо, що розвиток туризму для категорії громадян похилого віку має відбуватися з урахуванням наступних напрямів:

- раціональне поєднання комерційного та соціального туризму;
- пропозиція відпочинку у міжсезоння;
- створення системи знижок на малопопулярні послуги, а також накопичувальної системи знижок;
- організація відпочинку у вигляді пізнавального, лікувального та паломницького туризму;
- розробка про ностальгічних турів;
- складання та реалізація програм полюсного туризму, призначених для дітей та літніх людей;
- забезпечення комфортності та безпеки для самого індивіда та його майна при пересуванні до місця відпочинку та перебування в ньому;
- орієнтир на персоніфікацію туризму;
- облаштування міст-зв'язків, які забезпечують надання широкого спектру інфраструктурних послуг та виступають відправною точкою для проведення екскурсій на довколишніх територіях;
- розвиток туризму у провінційних містах.

Світова практика показує, що створені інфраструктурні умови для туристів користуються популярністю людей пенсійного віку, що раніше було зазначено. Так, за останні 20 років кількість туристів серед громадян пенсійного віку помітно збільшалося. Сьогодні найактивнішими туристами в європейських країнах є особи віком від 60 років. Це лише підтверджує правило – наявність достатку різноманітних туристських послуг за доступними цінами, одночасно підвищує платоспроможність населення за тих його скромних, малих доходів [7].

Туристи третього віку, що однією з мети подорожі встановлюють медичний туризм – напрямок, який обирає дедалі більше європейців та американців. При цьому йдеться не лише про поїздки, наприклад, до термальних джерел, щоб підлікувати захворювання опорно-рухового апарату, а й про хірургію. Справа в тому, що вартість таких медичних послуг в Індії, Таїланді або Південній Африці може бути в 10 разів нижчою, ніж у США чи Великій Британії. Наприклад, операція на серці в американському шпиталі обходиться приблизно \$200 тис., а в Індії за суму, в 20 разів меншу, можна не тільки зробити операцію, а й пройти курс реабілітації і навіть відпочити [13]. Крім того, у Великій Британії та США свої черги на операцію часом доводиться чекати досить довго, а в інших країнах все можна зробити швидше. Лікувальний туризм процвітає у Малайзії, Таїланді, Угорщині та інших країнах [9].

Пенсіонери їдуть на відпочинок з тією ж метою, що молодші туристи: їм хочеться набратися нових вражень, змінити обстановку, познайомитися з новими людьми чи культурами, або просто відпочити. Але тут є одна особливість. У більшості випадків, туристи – пенсіонери, які вирушають на відпочинок, хочуть зробити та випробувати те, на що раніше не було коштів чи часу. Так, за підрахунками статистиків, до 2050 року понад 21% населення планети буде старшим за 50 років. Отже, кількість пенсіонерів на цей час досягне 2 млрд. осіб, що у 3 рази більше, ніж зараз.

У Німеччині зараз близько 63-70% пенсіонерів (осіб старше 60 років) є достатньо активними мандрівниками. В Україні даний час 38 мільйонів пенсіонерів, з яких 18 мільйонів - працюючих, відповідно, які мають можливість вирушити на відпочинок, тому нехтувати ринком організації дозвілля для пенсіонерів просто нерозумно.

У Китаї, наприклад, відкривають спеціальні маршрути для людей похилого віку, основна мета яких – зміцнити здоров'я. У Шанхаї працює спеціальний спорткомітет у справах туризму літнього населення. Деякі китайські турагентства

під час поїздок проводять семінари на тему зміцнення здоров'я, відкриваються спеціальні турбази для людей похилого віку [10].

Не всі туристи похилого віку віддають перевагу тихому, спокійному відпочинку. В Шотландії можна спостерігати, як, незважаючи на непривітну дощову погоду, звичайну для цих місць, туристи-пенсіонери з різних країн завзято збираються по горах, прагнучі оглянути всі визначні пам'ятки.

Так, за даними одного з досліджень, з'ясувалося, що у Великій Британії більшість туристів старше 50 років, які побували на закордонних курортах, із задоволенням займалися там такими екстремальними видами спорту, як бейс (стрибки з парашутом із наземних об'єктів), скайдайвінг (стрибки з парашутом у формі крила), дюльфер (спуск по мотузці на крутих та стрімких стінах), а деякі навіть наважилися на плавання серед акул [11].

Головною проблемою, що гальмує туризм для пенсіонерів України, залишається невисокий дохід громадян похилого віку. Для вирішення цього питання українська влада зайнялася розробкою спеціальної програми зі стимулювання пенсіонерів до туристичних поїздок. Йдеться про пільгові пакетні тури, у тому числі на оздоровчі курорти. Літні туристи могли б їздити країною до так званого «низького» сезон, коли завантаження транспорту та готелів набагато нижче. Передбачається зробити доступними для пенсіонерів усі складові туризму: транспортування, проживання, лікування – у випадку санаторіїв, а також харчування, екскурсії та інші елементи.

Наприклад, у країнах Західної Європи та Америки з недавнього часу створюють і так звані «авіапаспорти» для літніх клієнтів. Так, літні жителі Майамі, заплативши 999 доларів протягом року можуть літати безкоштовно. У Х'юстоні (штат Техас, США) видається спеціальний журнал для мандрівників від 50 років і старше, де можна знайти інформацію про знижках та різних акціях турфірм та готелів.

Вирішення подібної проблеми вже знайшли в тій же Каталонії, де з 2007 року людей старшого віку виділено в окрему категорію турпродукту. Ініціювала

цю програму асоціація прибережних готелів Каталонії, щоб підвищити завантаження в низький сезон, коли за порівняно невеликі гроші можна отримати обслуговування не гірше, ніж у високий сезон. Така програма якнайкраще підійшла іспанським пенсіонерам, які теж високими доходами похвалитися не можуть.

Висновки до розділу 1

В розділі представлено особливості формування турів та туристичного обслуговування осіб похилого віку. Було визначено, що особливістю є привабливість туристичного продукту для людей третього віку. І при його створенні необхідно чітко уявляти, що буде купувати турист, він оплачує затишок, увагу, що розташовує обстановку, хорошу кухню; не готельне розміщення, а нові відчуття і знайомство з невідомим. І потрібно дати йому ці відчуття. Тому створення туристського продукту починається з вивчення його споживчих якостей і властивостей, з виявлення найбільш привабливих його сторін для туристів. Саме привабливі якості туристського продукту є орієнтирами при його розробці та реалізації. Проектуючи туристський продукт, туроператор виходить з власних місцевих можливостей (ресурсів).

Вивчення міжнародного досвіду було виділено країни, які формують тури для людей похилого віку. В основному, правда, пропозиції для «туристів третього віку» (саме таке визначення прийнято в туріндустрії) з'являються в низький сезон і їх не так вже й багато: наприклад, програми «Третій вік» в Греції від «Музенідістревел», а також подорожі на Сицилію і тур «Сицилія плюс Туніс» від «ТРИС Т» діють лише в жовтні-листопаді і в березні-квітні.

Тобто дослідження показало, що в Україні туризм для туристів третього віку не повністю розвинена і потребує додаткового дослідження.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ ТРЕТЬОГО ВІКУ

2.1. Оцінка ресурсного потенціалу оздоровчого туризму Львівщини для людей похилого віку

Територія Львівської області характеризується унікальним природним середовищем, надзвичайно складною і своєрідною історією заселення та господарського розвитку. Зміна різних соціально-економічних формацій, перехід під володіння від однієї держави до іншої, багатівікова міграція населення істотно вплинули на характер і напрямок господарства, на особливості формування і відтворення населення, на демографічні процеси та географічне розташування і структуру населення. Частина території площі Львівської області займають Карпатські гори, але саме гірські краєвиди стали візиткою цього краю.

До складу Львівської області входить 7 районів: Львівський, Дрогобицький, Червоноградський, Стрийський, Самбірський, Золочівський та Яворівський райони. Львівська область межує з Волинською, Рівненською, Тернопільською, Івано-Франківською та Закарпатською областями, має вихід до державного кордону з Республікою Польща.

Трускавець, Моршин та Східниця є бальнеологічними курортами міжнародного значення. Архітектурні ансамблі Львова та Жовкви, замки та інші пам'ятки, на які багата область, Карпатські гори дають великі перспективи туристичному розвитку регіону.

Львівщина є однією з тих областей, де перспективи туристично-рекреаційної індустрії є одними з найкращих в Україні. Цьому сприяють:

- вигідне транспортно-географічне положення;
- сприятливі природно-кліматичні умови;
- наявність природних та рекреаційних ресурсів;
- визначні історичні та культурні пам'ятки;
- наявність організацій, які сприяють розвитку туризму;

- велика санаторна-курортна база.

Адміністративно – територіальний поділ Львівської області показано на рис 2.1

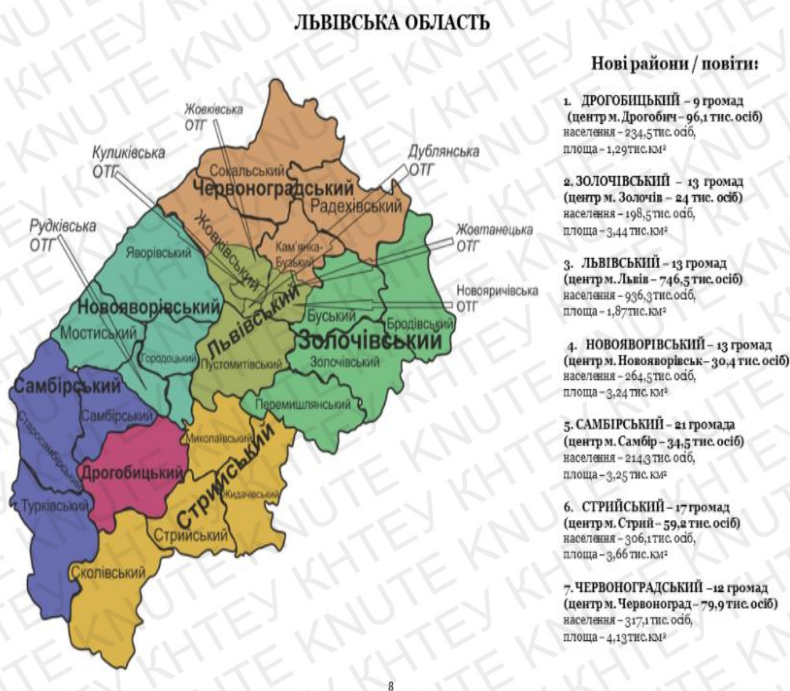

Рис. 2.1. Адміністративно – територіальний поділ Львівської області [40]

В сучасних конкурентних умовах, розвиток туристичної галузі можливий лише за умови розвинutoї інфраструктури. Провідні туристичні комплекси створюють власну систему обслуговування туристів, але і за відповідними цінами. Туристична сфера Львівської області ґрунтується на потужній матеріальній базі: 274 закладів проживання, оздоровлення та відпочинку можуть одночасно вмістити 14656 відпочиваючих (табл. 2.1.)

Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області представлений близько 200-ма лікувальними джерелами мінеральних вод семи типів, лікувальними грязями, найбільшим в Україні родовищем озокериту. На базі цих унікальних ресурсів розвиваються відомі в Україні та за кордоном курорти Трускавець, Східниця, Моршин, Немирів, Великий Любінь, Шкло, де створені умови для профілактики й лікування органів дихання, шлунково-кишкового тракту, нервової та серцево-судинної систем, опорно-рухового апарату.

Таблиця 2.1

Ємність закладів рекреації різних типів Львівської області 2019 р. [35]

Тип закладу	Одиниць	Кількість місць
Туристичні заклади, в т.ч.	244	11 082
готелі	145	8 224
мотелі	16	330
хостели	2	71
кемпінги	3	138
гуртожитки	1	85
туристичні бази, студентські літні табори, інші місця	77	2 234
Рекреаційні заклади, в т.ч.	30	3 574
санаторії	12	1 585
пансіонати	6	825
бази відпочинку	12	1 164
Всього по області	274	14 656

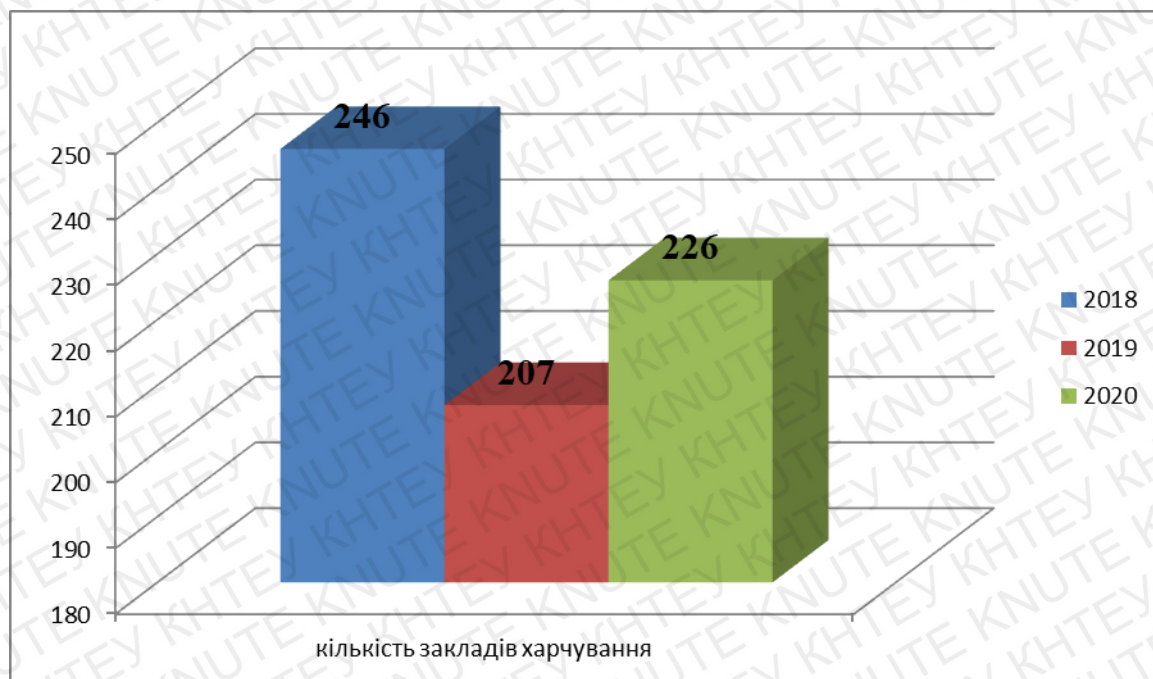
Джерело: сформовано автором на основі [35]

На рисунку 2.2. представлено динаміку кількості колективних засобів розміщення.

Рис. 2.2. Динаміка кількості засобів розміщення в Львівській області [35]

Санаторно-курортна справа є одним з пріоритетних видів економічної діяльності на Львівщині, що в ринкових умовах зазнає якісних змін – з'являються оздоровниці та СПА-курорти найвищого європейського рівня.

Рис. 2.3. Кількість діючих підприємств тимчасового розміщення й організації харчування в Львівській області 2 018-2020 рр [35]

В області функціонують понад 500 туристично-рекреаційних закладів на 20 тис. місць, послуги розміщення також надають близько 800 садиб сільського (зеленого) туризму. Зареєстровано понад 200 суб'єктів туристичної діяльності, з них 36 мають тур операторську ліцензію. Працює 9 туристично-інформаційних центрів.

За період 2018-2020 рр. кількість колективних закладів розміщення зростає з 243 до 274, або на 13 %, у т.ч. кількість готелів - з 212 до 244 або на 15 %. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців у сфері сільського (зеленого) туризму зростає із 163 до 306 або на 88 %.

Львівщина також характеризується різноманітністю рекреаційних ресурсів. В області створена розгалужена мережа рекреаційних закладів: 133 санаторнокурортних заклади (в т.ч. на базі багатих природно-рекреаційних ресурсів, зокрема, Великий Любінь, Моршин, Немирів, Роздол, Східниця,

Трускавець, Шкло), 82 заклади готельного господарства, близько 500 приватних садиб, які займаються сільським туризмом. Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси області, представлені лікувальними та мінеральними водами (7 типів), лікувальними грязями, озокеритом, на базі яких розвиваються відомі в Україні та за кордоном курорти – м. Трускавець, смт. Східниця, м. Моршин, смт. Немирів, смт. Великий Любінь, смт. Шкло.

Більш ретельна рекреаційна оцінка ресурсного потенціалу оздоровчого туризму Львівської області представлена в додатку Б. На підставі цих досліджень, слід зробити узагальнюючий висновок: всім без виключення бальнеологічним курортам Львівської області України притаманні комфортні природні умови для бальнеолікування, вони мають значні й різноманітні запасами бальнеологічних ресурсів, які можуть застосовуватись для лікування широкого спектру захворювань, що дозволяє задовольнити нинішні та майбутні потреби в них, а природно-рекреаційні ресурси регіону підвищувати їх ефективність.

2.2. Оцінка ресурсного потенціалу пізнавального туризму Львівщини для людей похилого віку

В Львівській області досить багато цікавих природних та історико-культурних об'єктів. Територія Львівської області сприяє розвитку активного, екологічного та пізнавального туризму в Україні. Взимку в горах формується стійкий сніговий покрив, на рівнині часті відлиги деколи зумовлюють повне сходження снігового покриву під час зими. Тривалість періоду зі сніговим покривом змінюється від 80 днів на рівнині до 120 в горах. На окремих вершинах сніг зберігається до літа. Середня декадна висота снігового покриву на рівнині 16 – 19 см, в горах зростає до 60 см. Таке становище призводить до здійснення зимового відпочинку для туристів, сприятливі умови у Південно Західному та Південно-Східному районах, а для літнього відпочинку – у Північно Східному, Центральньо-Східному, Північному і Південно-Західному районах.

Станом на 01 січня 2019 року в області налічувалось 377 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, загальною площею 158,31 тис. га, з них 25 територій та об'єктів, площею 64,5 тис. га мають статус загальнодержавного значення. Показник заповідності від загальної площі області становить 7,2 %. Карпатський регіон є тим регіоном, де заповідність становить більше 20,0% від площі регіону. Існуючий показник заповідності в області хоча й вищий від середнього в Україні на 1,5 %, проте нижчий від сусідніх європейських країн та середнього для Європи. З урахуванням природно-історичних та фізико-географічних особливостей регіону оптимальним на сьогодні для області слід вважати показник заповідності на рівні 10 %.

Для покращення управління заповідними територіями функціонує 10 природоохоронних установ зі спеціальними адміністраціями: природний заповідник «Розточчя», національні природні парки («Яворівський», «Сколівські Бескиди», «Північне Поділля»), ботанічні сади Львівського національного університету імені Івана Франка та Національного лісотехнічного університету України, регіональні ландшафтні парки («Знесіння», «Равське Розточчя», «Верхньодністровські Бескиди», «Надсянський»). Інші об'єкти перебувають у віданні та під охороною підприємств та органів місцевого самоврядування, на відповідній території. В області є 3 об'єкти, які включені комісією МАБ ЮНЕСКО до всесвітньої мережі біосферних резерватів. Регіональний ландшафтний парк «Надсянський» загальною площею 19428 га створений Львівська область з метою забезпечення екологічного балансу верхів'я річки Сян, яке знаходиться в межах України та Польщі. З 1998 року парк є складовою частиною першого в світі міжнародного українсько-польсько-словацького біосферного резервату «Східні Карпати»[14].

У 2017 році на 41-й сесії Комітету Всесвітньої спадщини букові праліси України внесено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, як «Незаймані букові ліси в Карпатах та інших регіонах Європи». До пралісів в межах

Львівщини віднесено лісові масиви Розточчя площею 384,81 га. Структуру природно – заповідного фонду Львівської області показано в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2019 р.

Об'єкти природно-заповідного фонду Львівської області		Кількість об'єктів, шт.	Площа, га
Загальнодержавного значення		25	64551,30
у тому числі			
Природний заповідник «Розточчя»		1	2084,50
Національний природний парк «Яворівський»		1	7078,60
Національний природний парк «Сколівські Бескиди»		1	35684,00
Національний природний парк «Північне Поділля»		1	15587,90
Заказники		9	3303,00
Пам'ятки природи		2	592,80
Ботанічні сади		2	41,20
Дендрологічні парки		2	64,00
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва		6	115,30
Місцевого значення		352	93762,42
у тому числі			
Регіональний ландшафтний парк «Знесіння»		1	312,00
Регіональний ландшафтний парк «Надсянський»		1	19428,00
Регіональний ландшафтний парк «Верхньодністровські Бескиди»		1	8536,00
Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя»		1	19103,00
Регіональний ландшафтний парк «Стільське Горбогір'я»		1	8909,90
Заказники		48	27955,69
Пам'ятки природи		193	2241,39
Інші об'єкти	Заповідні урочища	48	6502,40
	Ботанічні сади	1	1,50
	Зоопарк	1	5,9
	Пам'ятки садово-паркового мистецтва	56	766,63
Всього		377	158313,72

З метою збереження біорізноманіття, розвитку місцевих громад, проведення екологоосвітньої діяльності створено українську частину міжнародного біосферного резервату «Розточчя», який рішенням комісії МАБ ЮНЕСКО у 2011 році включений до Світової мережі біосферних резерватів. Площа української резервату становить 74416,0 га.

Територія Львівської області також багата унікальними об'єктами історико-культурної спадщини, мистецтва, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями, які в поєднанні з вигідним географічним положенням, прекрасний потенціал для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку. Частка Львівської області в природно-ресурсному потенціалі України складає близько 5,4%. Аналізуючи сучасний стан туристично-рекреаційної сфери області, насамперед слід наголосити на сталій позитивній динаміці її розвитку впродовж останніх років. Це знаходить своє відображення в зростанні туристичних потоків, поступовому розвитку туристичної й рекреаційної інфраструктури регіону, розширенні спектру туристичних послуг, зростанні якості сервісу сфери обслуговування туризму і курортів. За 2018 рік область серед регіонів України зайняла 2-місця за обсягом туристичного збору, за кількістю розміщених у готельних закладах та за кількістю туристів з України[14].

На території НПП «Сколівські Бескиди» є п'ять рекреаційних пунктів – «Водоспад на р. Кам'янка», «Колодка», «Павлів потік», «Майдан», «Тустань». Прокладено та промарковано еколого-пізнавальні стежки та маршрути:

- «Бучина» – розрахована для короткотермінового відпочинку та екскурсій школярів;
- «Крокус» – для ознайомлення відвідувачів парку з рідкісними видами рослин, які потребують охорони;
- «На гору Лопата» – знайомить відвідувачів з історичними подіями Другої світової війни;
- «На водоспад» – для короткотермінового відпочинку вихідного дня;

- «Долиною річки Кам'янки» – знайомить з геологічною пам'яткою природи водоспадом на р. Кам'янка» та озером Журавлине;

- «м. Сколе - г. Парашка – с. Майдан» (протяжністю 28 км) – проходить через найвищу вершину національного природного парку (1268 м над рівнем моря), розрахована на 1-2 денний туристський перехід, під час якого є унікальна можливість милуватись чудовими навколишніми краєвидами, а також ознайомитися із видами рослин та тварин, занесених до Червоної книги України.

У рекреаційних зонах обладнані стоянки для автотранспорту, влаштовані малі архітектурні форми, місця для розведення вогнищ тощо. На території парку діє 2 туристичні притулки, які вперше в області було відкрито саме в НПП «Сколівські Бескиди» - в урочищі «Дубина» та біля музею-фортеці «Тустань». Яворівський НПП володіє значним рекреаційним потенціалом для розвитку туризму, а на прилеглих територіях – кваліфікованого туризму (мисливство, рибальство) [14].

На території Яворівського національного природного парку функціонує чотири автобусно-пішохідних маршрути, 7 еколого-пізнавальних стежок (промарковані, частково облаштовані парковими скульптурами та вказівниками), 4 стаціонарні зони для відпочинку – «Верещиця», «Лелехівка», «Середній Горб», «Козулька». У цих зонах сформована рекреаційна інфраструктура, побудовані та експлуатуються власні водойми загальною площею 10,5 га. У зонах стаціонарної рекреації «Лелехівка» та «Верещиця» облаштовані місця масового відпочинку, літні відпочинкові навіси, мангали, причали, містки для спортивної риболовлі, функціонує пляж для купання, рятувальний пост, збудовано літній відпочинковий будиночок. Зони підключені до енергопостачання, сформована мережа водопостачання та водовідведення, встановлено очисні споруди.

В урочищі «Мочари» діє рекреаційно-туристичний центр «Оселя Розточчя», при якому створюється музей традиційної культури і побуту Розточчя. В навколишніх населених пунктах існують сприятливі умови для розвитку агротуризму. Прикордонно-приміське положення посилює цінність рекреаційних

ресурсів. Вже протягом 100 років Розточчя є головним регіоном відпочинку для жителів Львова і околиць. Парк знаходиться поблизу кордону з Польщею, тому має велике значення і для міжнародного туризму. Територія національного природного парку «Північне Поділля» належить до найцінніших у природничому та культурно-історичному аспектах територій України [14].

На території парку розташовані об'єкти так званого «Золотого кільця» замків Львівщини, давньослов'янське городище Пліснеськ, численні храми та інші пам'ятки культури. РЛП «Знесіння» – унікальний заповідний об'єкт такого типу, оскільки знаходиться в межах великого міста. У межах РЛП є багато цікавих пам'яток неживої природи: потоки Хоμεць та Глибокий; геологічних (зкам'янілі залишки дерев та вапнякові відслонення з відбитками доісторичних морських організмів); історичних (поганське капище, «Світовидове поле», «Гора Баба», «Род-Гора» – єдине уціліле в місті поховання українських січових стрільців на меморіальному кладовищі Знесіння); археологічних (сліди поселень IV-II ст. до н.е., залишки слов'янських городищ X-XIII ст.); архітектурних (церква Вознесіння XVI-XX ст., костел св. Войцеха XVI ст., церква св. Іллі XVII ст.). Вони становлять значний інтерес для відвідувачів парку, які цікавляться історією нашого краю.

Тобто Львівської області є одним із найбільш привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України. За період 2018-2020 рр. вдалося досягти зростання кількості туристів і екскурсантів з 1,6 до 2,2 млн. осіб, туристичного збору – з 0,9 до 3,7 млн. гривень. Упродовж 2018-2020 рр. Львівської області займала лідерські позиції в Україні за кількістю екскурсантів та внутрішніх туристів, яким було надано послуги, доходом від наданих туристичних послуг.

2.3. Стратегічний аналіз в сегменті іноземних туристів третього віку

Проведені маркетингові стратегічні дослідження показали, що основними перепонами, що перешкоджають розвитку туристичного сектору в Україні, сьогодні виступають переважно чинники військово-політичного, управлінського,

економічного, екологічного та культурного характеру. Для визначення головних детермінантів, що впливають на надання якісних туристичних послуг проведено SWOT-аналіз Львівської області (див. додаток В). Аналіз проведено з урахуванням стану та тенденцій розвитку регіону.

Львівська область володіє значним туристичним та рекреаційним потенціалом, має збережені національні, релігійні, культурні традиції та автентичні промисли. Ці сильні сторони можуть бути використані для подальшого розвитку туризму (ділового, медичного, екологічного та ін.). Ще одна сильна сторона регіону, яка може виграти від покращення бізнес-клімату, – наявність у регіоні відновлювальних та альтернативних джерел енергії.

Розвинута промислова інфраструктура Львівської області у поєднанні із кваліфікованими трудовими ресурсами зможе отримати додатковий поштовх для розвитку завдяки покращенню бізнес-клімату в Україні. Таким чином створюючи додаткові робочі місця, та сприятиме формуванню кваліфікованого персоналу для закладів готельно-ресторанного бізнесу, що є невід’ємною складовою надання туристичних послуг.

Розробимо зведені матриці порівняльних переваг та недоліків розвитку туристичних послуг Львівської області. Дані представимо на рис 2.5 -2.7

Розташування регіону в західній частині країни в безпосередній близькості до діючих та перспективних залізничних і автомобільних міжнародних коридорів може надати поштовх розвитку транспортно-логістичних хабів. На рисунку 2.6 представимо дослідження викликів. Як саме визначені наші можливості можуть зменшувати слабкі сторони Львівської області

В свою чергу розвиток транспортної інфраструктури дає можливість розвитку не тільки внутрішнього але і в’їзного туризму. Близьке розташування Львівської області до кордонів ЄС у поєднанні із сприятливим середовищем для розвитку малого і середнього бізнесу є порівняльною перевагою регіону в умовах активізації транскордонного співробітництва.

Рис. 2.5. SWOT – матриця порівняльних переваг Львівської області.

Транспортний комплекс Львівської області достатньо розвинений, має розгалужену мережу залізниць, автомобільних доріг, аеропорт, що визначає його місце і надає певної ваги серед інших регіонів країни.

Рис. 2.6. SWOT – матриця викликів Львівської області [розроблено автором]

Рис. 2.7. SWOT – матриця загроз Львівської області [розроблено автором]

Подальше зближення України та ЄС і поживлення інвестиційного середовища зможуть активізувати процес залучення зовнішніх інвестицій в економіку Львівської області, спираючись на цілу низку сильних сторін регіону, таких як: інвестиційна привабливість, наявність промислової інфраструктури для створення індустріальних, технологічних, інноваційних парків, наявність трудових та природних ресурсів.

Вирішення зазначених на рисунках проблем, а також пріоритетні завдання з забезпечення модернізації регіоноформуючих галузей регіону визначили стратегічні напрями розвитку Львівської області.

Проведений аналіз дає підстави, що Львівська область має великий потенціал для розвитку туризму для людей третього віку. Потенційні глобальні наслідки у 2020 році (порівняно з 2019 роком): зменшення кількості прибуттів міжнародних туристів із 850 мільйонів до 1,1 млрд; втрата експортних надходжень від туризму на суму від 910 мільярдів до 1,2 трильйона доларів США; ризик втрати від 100 до 120 мільйонів робочих місць у сфері туризму[21].

Три логдауни спричинили критичні наслідки. Вплив COVID-19 на туристичний бізнес та роботу готелів в Україні : У 2019 році надходження від туристичної галузі склали 1,4 млрд дол, а в цьому році сума зменшилася на 70-85%. Економіка недоотримала в цьому році близько 1 мільярда доларів через зменшення попиту на туризм. За минулий календарний рік від цієї статті в казну надійшло 1,4 мільярда доларів, тоді як за 2020 рік, за спостереженнями НБУ, ця сума стала менше на 70-85%..

Існуючий потенціал країни, як свідчать останні дані статистики України, а саме: природний, культурний та історична спадщина дає підстави для формування турів вихідного дня та ділового туризм (MICE), гастротуризму, спортивного, сільський туризм та оздоровчого. Ключові зміни, що відбулися під час річного карантину представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Критичний аналіз змін в туризмі Україні за 2018-2020р [21].

Економічні показники	2018	2019	2020
Обсяг реалізованих послуг, тис.грн / <i>Volume of the sold services, UAH thousand</i>	17025670	1710515	1578239
Туристи в пунктах перетину кордонів	13 700 000	14024703	12616056
Туристи в об'єктах розміщення	7 000 000	8045257	3929417
Добове перебування	17 700 000	17967834	15600756
Загальна частка іноземних туристів	13 % прибуттів, 11 % добових перебувань	15% прибутків, 13% добових перебувань	8% прибутків, 6% добових перебувань

Джерело: сформовано за [21]

Тобто показники показують спадок туристичної активності в Україні. Це є причиною наслідків закриття кордонів тим саме обмеження та зменшення іноземних туристичних потоків. За перші 8 місяців 2020 року через пандемію коронавірусу прибуток міжнародного туризму впав на 730 млрд доларів — це у вісім разів більше, ніж показники часів глобальної кризи у 2009 році.

Негативні демографічні тенденції (скорочення населення, висока трудова міграція за кордон,) створюють ризик для поглиблення невідповідності між пропозицією і потребами регіонального ринку праці, зокрема, в частині браку кадрів робітничих професій, відтік інтелектуальних ресурсів за межі області може призвести до браку трудових ресурсів. Так дослідження свідчить, що необхідно в Львівській області розвивати туризм і для туристів третього віку і залучати іноземних туристів.

Висновки до розділу 2

В розділі було здійснено аналіз ресурсного потенціалу оздоровчого туризму Львівщини для людей похилого віку та проведено маркетингові дослідження в сегменті іноземних туристів третього віку. Величезна кількість туристично-рекреаційних ресурсів в Львівській області визначає розвиток багатьох видів туризму.

Туристичний потенціал Львівської області є перспективним для пізнавальний туризм, що є основним пріоритетним з цілями туристів третього віку. Аналіз розвитку туристичної інфраструктури Львівської області говорить про те, що вона задовольняє певний рівень соціально-побутових потреб туристів. Але водночас, практично за всіма показниками вона відстає від нормативів. Особливо відчувається це у сфері організації харчування, надання побутових послуг, а також комунікаційній системі.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ

3.1. Проектування турів оздоровчого туризму для іноземних туристів третього віку

Як було досліджено в другому розділі на Львівщині є природні території, які мають рекреаційне значення і сприяють розвитку оздоровчого туризму для людей третього віку і приволікати, ще іноземних туристів :

- *Курорт Моршин* налічує 8 санаторіїв – «Мармуровий палац», «Моршинський», «Аркадія», «Лаванда», «Дністер», «Перлина Прикарпаття», «Черемош», «Світанок».
- *Курорт Трускавець*. Тут розташовано 35 санаторнокурортних та оздоровчих закладів. Головними лікувальними факторами є Р є мінеральні води різного хімічного складу. Переважно, це слабкомінералізовані мінеральні води з підвищеним умістом органічних речовин, які використовуються для питного лікування [21; 22], та розсоли для організації лікувальних процедур у вигляді ванн.
- *Курорт Східниця* унікальний за різноманіттям гідромінеральної бази і ландшафтнокліматичними умовами. Східницьке родовище характеризується наявністю джерел з слабкомінералізованими водами з підвищеним умістом органічних речовин. Налічується 38 джерел і понад 17 свердловин з різним фізико-хімічним складом.

Львівська область унікальна та багата на рекреаційні та природні лікувальні ресурси, які створюють максимально великі можливості і перспективи для рекреаційного природокористування курортно-туристичними дестинаціями. Тому проектування турів оздоровчого туризму для іноземних туристів третього віку будемо з використанням саме природно – лікувальних властивостей області та вже існуючих курортно-туристичних дестинацій.

Спираючись на наявні природно-лікувальні ресурси, інфраструктуру та проведені соціологічне дослідження розроблено лікувально-оздоровчий тур «Молодість - здоров'я». Східниця – це курортна перлина Західної України, розташований у Львівській області.

Опис оздоровчого туру для іноземних туристів третього віку

1. Метою оздоровчого туру для іноземних туристів третього віку «Молодість - здоров'я» є повноцінне лікування, підтримка здоров'я, грамотна консультація висококваліфікованих лікарів, їх рекомендації щодо профілактики та лікування наявних захворювань.

2. Основні дані для проектування туру.

2.1 Тривалість туру. Тур триває 13 ночей / 14 днів. Оскільки місцем проживання є санаторій, необхідно заздалегідь підготувати додаткові медичні документи, які згодом нададуть лікарю санаторію:

жінки - довідки ЕКГ та гінеколога;

сертифікат ЕКГ тільки для чоловіків;

ПЛР-тест на відсутність COVID-19, або Довідку про вакцинацію (для всіх).

2.2. Проживання. Екскурсія індивідуальна.

Програма туру передбачає проживання та лікування в одному з найкращих лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Тустань».

Лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань» на курорті Східниця забезпечує високий рівень сучасного комфорту та відпочинку в Карпатах. Лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань» пропонує поєднання чудових умов проживання з широким спектром лікувально-оздоровчих послуг, що відповідають високим європейським стандартам.

Оздоровчі процедури в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» – це як традиційна, так і нетрадиційна медицина. Під час лікування в Східниці туристам пропонують десятки оздоровчих програм, діагностику урології, гінекології, ендокринології, органів черевної порожнини, травматології. Крім того, в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» працює СПА-центр, який

спеціалізується на оздоровленні та профілактиці старіння, підвищенні здатності організму протистояти імунітету, проблемам із вагою.

В сучасних постковідних умовах лікувально-оздоровчому комплексу «Тустань», надає ще надає додатковий комплекс постковідних процедур, які представлено на рис 3.1.

Рис. 3.1. Додаткові постковідні послуги лікувально-оздоровчому комплексу «Тустань» [41]

Програма розробленого туру передбачає проходження лікувальної програми, а також індивідуальної програми, складеної для кожного гостя після огляду фахівців. Таким чином, туристу можуть бути запропоновані наступні лікувальні програми залежно від його потреб: антистрес, омолодження, очищення, ожиріння, лікування захворювань шлунково-кишкового тракту та гепатобіліарної системи, лікування хворих на цукровий діабет, лікування захворювань статевих органів, остеохондрозу. та інші.

2.3.Розмір групи.

Кількість туристів від 1 особи, вік не більше 85 років, сімейний стан різний, розрахований на людей із середнім рівнем доходу.

2.4. Експерсія.

Групу супроводжує гід, а також додаткові послуги гіда під час запланованої експерсії. Супроводжуючим гідом часто є співробітник компанії, яка направляє своїх туристів на експерсію, він зустрічає і супроводжує групу весь час, від початку до кінця експерсії. Надає відпочивальникам необхідну інформацію, роз'яснює питання, що виникли, разом з персоналом санаторію (готелю) займається відселенням відпочиваючих, при необхідності супроводжує туристів на експерсії та планові заходи, тобто опікується всіма організаційними питаннями. Експерсоводом, особою, яка зустрічає групу у визначеному місці, може бути територія, культурно-історичний, інформаційний чи інший об'єкт, на якому проводиться експерсія.

2.5. Транспортування.

Згідно з програмою цього туру, група має повний транспорт.

Львівський національний аеропорт імені Данила Галицького – м. Львів – селище Східниці - Львівський національний аеропорт імені Данила Галицького.

Індивідуальний трансфер до курорту Східниця та повернення до Львова - автомобіль економ-класу.

2.6. Харчування.

Їжа в таких турах повинна мати асортимент страв, що відповідає тій чи іншій дієті, попередньо прописаній дієтологом. Також продукти повинні бути свіжими, страви – смачними та корисними, а також естетичними. На курорті організовують триразове харчування. Відповідно до профілю санаторію використовується основний стандартний раціон та його варіанти. У меню – широкий асортимент молочних, рибних, м'ясних, вегетаріанських страв з урахуванням побажань та смаків відпочиваючих.

2.7. Відвідування музеїв та інших об'єктів.

Під час перебування в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» туристу пропонуються факультативні експерсії, а саме:

- екскурсія до Державного історико-культурного заповідника «Тустань». Під час екскурсії іноземні туристи третього віку зможуть побачити такі об'єкти, як: Урицькі скелі, Урицький комплекс пісковика (Камінь, Гострий камінь, Мала скеля, Корито, Гулька, Хрест і одна безіменна скеля), Музей історії Тустані та Церква Святого Миколая, стара бойківська хата (культурний центр «Хата в глибині»). А також щороку в серпні проходить фестиваль української середньовічної культури "Ту стань!" Відбувається тут;

- екскурсія до Національного природного парку «Сколівські Бескиди» Під час екскурсії турист зможеть побачити такі об'єкти, як: Кам'янецький водоспад, урочище Журавель; Гора Парашка.

2.8. Наявність комплексу дозвіллевих заходів та послуг.

Така ж увага, як і лікування, санаторій приділяється відпочинку туриста, представлені послуги: культурно-дозвільного центру; кіноконцертний зал; бібліотека; більярд та інше

Під час перебування безкоштовно можна користуватися: бібліотекою з читальним залом, ігровим і спортивним інвентарем. Відвідувати музичні вечори, святкові заходи, зустрічі та лекції, проведені працівниками курорту.

До послуг за додаткову плату: УЗД, аутогравітаційна розвантаження хребта, моніторна очищення кишечника (МОК), косметологічне лікування, мезотерапія, кріотерапія, гірудотерапія, стоматологічне лікування, кисневий коктейль, термотерапія; екскурсії, кіноконцертний та танцювальний зали, більярдний зал, перукарня, манікюр, інтернет, сувенірні кіоски, бар, ресторан. Програма перебування та калькуляція туру представлена в додатку Г.

3.2. Проектування турів культурно-пізнавального туризму для іноземних туристів третього віку

Розглядаючи туризм для людей третього віку в Львівській області, слід зазначити, що регіон володіє великою кількістю пропозицій на туристичному ринку в порівнянні з іншими регіонами, адже в області розташовано понад 100

сакральних об'єктів, які становлять інтерес для туризму. На основі сакральних об'єктів розробляються нові маршрути, які задовольняють потреби туристів третього віку. Як було досліджено, що саме у туристів похилого віку однією з мети подорожі є ще і зацікавленість релігійного напрямку.

Тури для людей третього віку відвідують і з загальноосвітньою метою, адже під час подорожі турист дізнається про культуру, історію, традиції не тільки об'єктів споглядання, але й усіх історичних та релігійних центрів, адже вони були не тільки духовними центрами, а й головними осередками освіти та збереження історичного й культурного надбання. Тому назва нашого туру буде «Сакральна Львівщина».

Після створення ідеї туру, необхідно вибрати пункти початку й кінця туру. Але оскільки розроблюваний тур є радіальним, то початком й кінцем буде одне й те саме місце. Після вибору пункту початку та пункту кінця необхідно створити схему маршруту.

Після того як маршрут туру прокладений, необхідно створити програму перебування. Програма є однією з найважливіших частин туру є його програма перебування, оскільки в ній знаходиться графік туру. Саме у ній зазначається точний час того чи іншого заходу. Програма перебування для туру «Сакральна Львівщина» наведена в додатку Е. Після програми перебування необхідно скласти технологічну карту туру. Саме в технологічній карті туру зазначаються технічні подробиці туру (додаток Ж).

Отже, варто відзначити, що запропонований нами новий туристичний продукт для іноземних туристів третього віку, буде мати конкурентоспроможну ціну та задовольнятиме потреби подорожуючих. Тур розрахований на 5 днів перебування іноземних туристів. В турі описані всі етнокринчо-екскурсійні об'єкти. Саме для цільової аудиторії туристів третьої групи а саме активної категорії з них, це дуже актуальний і економічно сформований тур.

Висновки до розділу 3

В розділі було розроблено та запропоновано туристичний маршрут для іноземних туристів третього віку. Було обрано курортну зону львівської області, а саме Східниця. Так як було зазначено вище, що туристи середнього віку притаманно більш спокійний відпочинок цей район і є підходить по своїм характеристикам. Обрано лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Тустань». Лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань» на курорті Східниця забезпечує високий рівень сучасного комфорту та відпочинку в Карпатах. Лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань» пропонує поєднання прекрасних умов проживання з широким спектром медичних та СПА послуг, відповідно до високих європейських стандартів. Оздоровчі процедури в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» є як традиційної, так і нетрадиційної медицини. Проходячи лікування в Східниці, туристам пропонують десятки оздоровчих програм, діагностику проблем урології, гінекології, ендокринології, органів черевної порожнини, травматології. Крім того, в лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» розроблено і постковідні послуги, що наразі досить актуальним.

Розроблено культурно-пізнавального туризму для іноземних туристів третього віку. Як було досліджено, однією з мети туристів третього віку є пізнання історичних, сакральних, релігійних центрів. Тому наш тур «Сакральна Львівщина» охопив цікаві об'єкти Львівської області.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В випускній кваліфікаційній роботі для досягнення мети були виконані поставлені завдання:

1. Опис теоретико-методичні аспекти змісту, видову класифікацію та характеристику туризму людей третього віку дав підстави стверджувати, що ці туристи люди старші за 55 років вимагають не тільки комфорту, а й персональної уваги з боку обслуговуючого персоналу, можливість отримання медичної допомоги, наявності в ресторанах меню дієтичного харчування, розміщення в готелях, розташованих у тихих місцях і за помірними цінами. Туристів третього віку поділяють три основні підгрупи: від 55 до 64 років; від 65 до 74 років; від 75 років і старших.

Туристи віком від 55 до 64 років характеризуються наявністю великих вільних грошових коштів, більше ніж інші групи пенсійного віку, наявністю невеликих домогосподарств і свободою від витрат коштів на освіту, виховання та утримання дітей.

Туристи віком понад 65 і до 74 років вважаються активними пенсіонерами і складають групу активних подорожуючих.

Туристи у віці від 75 не такі активні, та здебільшого не бажають подорожувати.

2. Дослідження особливості формування турів та туристичного обслуговування осіб похилого віку досить складний процес. Для створення туроперейтінгово середовища знати правила її функціонування, спиратися на правила програмного туризму, відповідну матеріальну базу, інфраструктуру, інформаційні мережі і потоки. Основний обслуговування туристів служить туристська програма, яка формується з комплексу таких послуг, як проживання, харчування, екскурсійне обслуговування, транспортні, дозвілля-розважальні, спортивні, курортні, побутові послуги та ін.

Базисною основою для розробки туристських програм для третього віку є:

- мальовниче, що викликає інтерес місце розташування об'єкта;

- хороші погодно-кліматичні умови;
- хороше санітарний стан місця відпочинку, його чистота і доглянутість;
- комфортність і затишні готелі;
- здорове і смачне харчування, його хороша організація;
- максимальна ізолюваність від шуму;
- наявність природних водойм.

Тобто в програмах для даної групи туристів передбачити додаткові заходи безпеки; медичне обслуговування; дієтичне харчування; культурні заходи; прогулянки; що відповідають віку фізичні навантаження; надання ясної і чіткої інформації про організацію відпочинку.

3. Дослідження міжнародного досвіду організації туризму третього віку дало підстави стверджувати, що українські компанії поки не готові запропонувати туристам відпочинок в компанії однолітків. Зате є маса зарубіжних пропозицій - треба тільки хоча б трохи знати іноземну мову і орієнтуватися в Інтернеті. Пропозиції для «туристів третього віку» з'являються в низький сезон і їх не так вже й багато: наприклад, програми «Третій вік» в Греції від «Музенідіс-трєвел», а також подорожі на Сицилію і тур «Сицилія плюс Туніс» від «ТРИС Т» діють лише в жовтні-листопаді і в березні-квітні.

4. Проаналізувавши туристично-рекреаційний потенціал Львівської області, можна стверджувати, що частка природно-рекреаційного потенціалу Львівщини у сумарному природно-ресурсному потенціалі України складає 5,377 %. Серед Карпатських 36 областей за сумарним потенціалом природних рекреаційних ресурсів вона поступається лише Закарпаттю (7,036 %). У сумарному природно-ресурсному потенціалі Львівської області природні рекреаційні ресурси становлять 14,3 %, що значно вище відповідного показника по Україні (9,5 %). Станом на 01 січня 2019 року в області налічується 377 територій та об'єктів природнозаповідного фонду, загальною площею 158,31 тис.га, з них 25 територій та об'єктів, площею 64,5 тис.га мають статус

загальнодержавного значення. Показник заповідності від загальної площі області становить 7,2 %. Карпатський регіон є тим регіоном, де заповідність становить більше 20,0% від площі регіону. Існуючий показник заповідності в області хоча й вищий від середнього в Україні на 1,5 %, проте нижчий від сусідніх європейських країн та середнього для Європи. З урахуванням природно-історичних та фізико-географічних особливостей регіону оптимальним на сьогодні для області слід вважати показник заповідності на рівні 10 %.

5. Аналіз ресурсного потенціалу оздоровчого туризму Львівщини для людей похилого віку дуже насичений. У структурі рекреаційних ресурсів області 70 % припадає на ресурси відпочинку і туризму і 30 % – на ресурси санаторно-курортного лікування. Туристична сфера Львівської області ґрунтується на потужній матеріальній базі: 274 закладів проживання, оздоровлення та відпочинку можуть одноразово вмістити 14656 відпочиваючих;

6. Ресурсний потенціал культурно-пізнавального туризму Львівщини для людей похилого віку досить великий.

Так територія Львівської області багата унікальними об'єктами історико-культурної спадщини, мистецтва, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями, які в поєднанні з вигідним географічним положенням, прекрасний потенціал для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку.;

7. Було розроблено проект туристичного продукту Львівської області для іноземних туристів третього віку. Перший туристичний проект направлений на оздоровчий туризм третього віку. Виходячи з основних вимог для формування турів для людей третього віку та особливості тур природно-лікувальні ресурси, інфраструктуру та проведено соціологічне дослідження розроблено лікувально-оздоровчий тур «Молодість - здоров'я». Східниця – це курортна перлина Західної України, розташований у Львівській області на відстані 100 км від м. Львова, на висоті 600-900 м над рівнем моря. Курорт оточений з усіх сторін горами та лісами, а тому має своєрідний мікроклімат. У Східницькому родовищі

мінеральних вод сьогодні налічується 38 джерел і 17 свердловин з різним хімічним складом мінеральної води. Для відвідувачів сьогодні доступні води з 10 джерел і трьох свердловин. У родовищі, зосередженому здебільшого у селищі та на схилах прилеглих гір, що входять до складу Національного природного парку «Сколівські Бескиди», є мінеральні води «Нафтуса» чотирьох типів: слабомінералізована «Нафтуса» (з підвищеним вмістом органічних речовин (сечогінною дією) та з вираженою жовчогінною дією); слабомінералізована залізна; хлоридно-натрієва та Боржомі. Загальна вартість туру для іноземних туристів третього віку з повним комплексом лікувально-оздоровчих та профілактичних заходів 14 днів складе 13 700 грн, що становить 452, 44 євра на 5.11.2021 НБУ.

Було запропоновано культурно-пізнавальний тур для іноземних туристів третього віку. Розглядаючи туризм для людей третього віку в Львівській області, слід зазначити, що регіон володіє великою кількістю пропозицій на туристичному ринку в порівнянні з іншими регіонами, адже в області розташовано понад 100 сакральних об'єктів, які становлять інтерес для туризму. На основі сакральних об'єктів розробляються нові маршрути, які задовольняють потреби туристів третього віку. Як було досліджено, що саме у туристів похилого віку однією з мети подорожі є ще і зацікавленість релігійного напрямку. Загальна вартість запропонованого туру «Сакральна Львівщина» склала 906 євро.

Отже, варто відзначити, що запропоновані нами нові туристичні продукти в Львівській області для іноземних туристів третього віку, мають конкурентоспроможну ціну та задовольнятимуть потреби подорожуючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грошев, И. В. Рынок туристических услуг для людей зрелого возраста: проблемы и перспективы развития / И. В. Грошев, Е. П. Корчагин // Маркетинг в России и за рубежом. – 2012. – № 6 (92). – С. 71-80.
2. Грошев, И. В. Туристический бизнес для людей старшего возраста / И. В. Грошев, Е. П. Корчагин // ЭКО. Всероссийский экономический журнал. – 2012. – № 9 (459). – С. 33-39
3. Грошев И. В., Корчагин Е. П., Антоненко И. В. Психологические особенности пожилых людей в туристической деятельности. Современные тенденции в психологии. («Атрибуция») 4.0. всемирная (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). 2019р
4. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні види туризму. Київ : Знання, 2011. 334 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/615-suchasn-rznoviditurizmu-klyap-mp.html> (дата звернення: 17.04.2021).
5. Люта Д.А. Формування готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності у сфері соціального туризму. – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021.
6. Филиппова Н. Н. Особенности туристических продуктов для пенсионеров // Актуальные проблемы авиации и космонавтики – 2017. том 3
7. Петрова, Е. В. Туризм как фактор международной социокультурной коммуникации /Е.В. Петрова // Социальная политика и социология. – 2015. – № 2– С. 55–62
8. Балаева, А. Сфера услуг в мировой экономике: тенденции развития / А. Балаева// Мировая экономика и международные отношения. – 2015. – № 3. – С. 23–29.

9. Росикова Ю.В. Пенсионное обеспечение в экономически развитых странах/Ю.В. Росикова // Общество и экономика. – 2013. –№ 6 . – С. 69–73
10. Бурнацева Э. Стратегии международных компаний на рынке гостиничных услуг / Э. Бурнацева // Маркетинг. – 2015. – № 5. – С. 49-56
11. Казанцева М.Э. Пенсионные ресурсы как стратегические резервы экономического роста/ М.Э. Казанцева // Наука и бизнес. – 2014. –№5. – С. 103-112
12. Овчаров А. Развитие международного туризма: факторы риска /А. Овчаров // Мировая экономика и международные отношения. – 2016. – № 9. – С. 76-88
13. Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/948_Strategija.pdf
14. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 р. № 1499. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-п.2>.
15. Нікіпелова О. Медико-біологічна оцінка якості та цінності підземних вод джерел № 1, 4-10 у с. Лотатники Стрийського району Львівської області щодо обґрунтування можливості їх фасування/ О. Нікіпелова, С. Леонова, Л. Горбач та ін. // Наук. вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – № 16 (265). – С. 17-23.
16. Регіональний туристичний продукт: проектний підхід до забезпечення конкурентоспроможності : монографія / За заг. ред. М. М. Їжі, К. Д. Бабова, Т. М. Безверхнюк. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. – 626 с.
17. Леонова С. Бальнеологічна оцінка як метод дослідження рекреаційного потенціалу / С. Леонова, О. Нікіпелова // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Вип. 41. – С. 193-204.
18. Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 р. № 2026-III.
19. Нове Нинівське родовище мінеральних вод курорту Моршин / за ред. К. Д. Бабова, О. М. Нікіпелової, І. М. Токаря. – Дрогобич : 27 Коло, 2012. –148 с.

20. Минеральные воды в санаторно-курортной реабилитации детей с онкологическими заболеваниями / под ред. В. А. Поберской, К. Д. Бабова. – К. : КИМ. –2013. – 196 с.
21. Поберская В. А. Оценка показателей гормонально-метаболического и адаптационного потенциала у детей онкологической группы после реабилитации на курорте Трускавец / В. А. Поберская, Т. С. Янченко, С. Н. Саранча, Л. М. Томашевская // Мед. гідрологія та реабілітація. – 2012. – № 1. – С. 56-59.
22. Годфри Х. Стимулирование международного туризма в XXI веке / Пер. с англ. / Х. Годфри, М. Кац. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 240 с.
23. Давидовський К. Ю. Соціокультурні виміри міжнародного фестивального руху: за результатами IV міжнародного музичного фестивалю «Віртуози планети» / К. Ю. Давидовський // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : збірник наукових праць. – 2011. Вип. 26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Api/2011_26/33.pdf.
24. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти / В. О. Джаман. – Чернівці : Рута, 2003. – 392с.
25. Euro-Festival Project: Arts Festivals and European Public Culture. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euro-festival.org/>.
26. Про затвердження Програми розвитку туризму, курортів і рекреації у Львівській області. на 2018-2020 роки. Рішення № 558. від 05 грудня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gw1.oblrada.lviv.ua/rada/rishennialor.nsf/ZaNomerom?OpenView>.
27. Про затвердження Комплексної програми розвитку культури Львівщини на 2018-2020 роки. Рішення № 559 від 05 грудня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gw1.oblrada.lviv.ua/rada/rishennialor.nsf/ZaNomerom?OpenView>.

28. . 10 бальнеологічних курортів Карпат / Туроператор «Відвідай» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vidviday.ua/blog/10-balneokurortiv-karpat/>.
29. Курорт Моршин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.morshynkurort.net/ru/treatment/factors>.
30. Склад води «Моршинська» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.morshinska.com.ua>.
31. Хартия туризма и кодекс туриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.keyb.ru/info/269>.
32. Мінеральні води та курорти Львівщини / Під ред. Б. М. Матолича. – Львів : Палітра Друку, 2003. – 96 с.
33. Моршин планує стати курортом державного значення // Медична газета. – 2008. – 1 серпня.
34. Кілінська К. Й. Лікувально-оздоровчий комплекс «Моршин»: сучасні аспекти функціонування / К. Й. Кілінська, О. С. Смик // Український географічний журнал – 2015. – № 1. – С. 58-62.
35. Гулич О. Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння / О. Гулич. – Львів, 2004. – 56 с.
36. Влащенко Н. М. Нормативно-правове регулювання розвитку рекреаційно-туристського комплексу / Н. М. Влащенко, М. В. Тонкошкур // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. – 2019. – Т. 30 (69). – № 4 (1). – С. 97-102.
37. Гулич О. Екологічно збалансований розвиток курортно-оздоровчих територій: питання теорії і практики: монографія О. Гулич. – Львів: ІРДНану, 2007. – 208 с.
38. Запотоцький С. Сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області / С. Запотоцький, І. Горин // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2018. – Вип. 3 (72). – С. 70-76.

39. Батиченко С. П. Львівщина як осередок розвитку лікувальнооздоровчого туризму в Україні / С. П. Батиченко, Л. В. Мельник, А. Д. Щербань // Молодий вчений. – 2018. – № 10 (62). – С. 452-455.
40. Сайт лікувально-оздоровчому комплексі «Тустань» <https://hoteltustan.com/>
41. Туризм для людей похилого віку <https://www.uarp.org/news/135006272>
42. Класифікація туризму за соціо-демографічними ознаками <https://pidru4niki.com> > t

ДОДАТКИ

Лікувально-оздоровчі та відпочинкові центри Львівщини

– м. Трускавець (добовий дебіт родовищ мінеральних вод складає 47,2 м³/добу) – курорт державного і міжнародного значення, понад 25 мінеральних джерел (найбільш відома мінеральна вода «Нафтуся» із загальними розвіданими та прогнозними ресурсами понад 5000 м³/добу) Трускавець – один з найвідоміших та найдавніших бальнеологічних курортів України. Старовинне містечко з багатим родовищем цілющої мінеральної води «Нафтуся» знаходиться у мальовничій місцині на стику Карпат та Передкарпаття. Лікувальні властивості мінеральних вод Трускавця були описані ще в кінці XVI ст. королівським лікарем Войцехом Очко, а на початку XIX ст. хімічний аналіз «Нафтусі» зробив львівський фармацевт Торосевич, змістовно обґрунтувавши її профілактичну дію на організм. Саме з того часу починається історія Трускавця-курорту. Інфраструктура курорту, яка спочатку складалася з невеличкої водолікарні та 4 гостевих будинків, розрослася на сьогодні до величезної кількості санаторіїв, пансіонатів та розважальних закладів. Головний скарб Трускавцю – слабомінералізована гідрокарбонатно-кальцієво-магнієва «Нафтуся». Специфічного присмаку воді додають речовини нафтового походження – в місцевості здавна видобувають нафту. Всього ж трускавецьке родовище налічує 25 джерел (використовуються 14) з 10 різновидами вод різного складу. У місті працюють 2 бювети. Лікування мінеральними водами можна доповнити озокеритовими;

– смт Східниця (добовий дебіт родовища 64,6 м³/добу) – бальнеологічний курорт, налічується 38 джерел і понад 17 свердловин з різним фізико-хімічним складом. До послуг туристів та відпочиваючих – 5 пансіонатів, 2 бази відпочинку, лікарня. Бальнеологічний курорт Східниця – чудове, затишне місце для сімейного відпочинку та лікування, розташоване неподалік Дрогобича. Відносно молодий курорт (початок його функціонування прийшовся на 1970-ті роки) відомий далеко за межами України своїми унікальними мінеральними водами, аналогів 38 яким в Європі немає. В мальовничій Східниці налічується 38 цілющих джерел та близько 20 бурових свердловин. Карпатська оздоровча «мекка» завдячує своїм існуванням українському досліднику О. Стоцькому, який на протязі двох десятиріч боровся за визнання східницьких джерел. В Східниці ви знайдете все, що потрібно для ефективного оздоровлення та комфортного відпочинку. Окрім королеви східницьких мінеральних вод «Нафтусі», Східниця може похизуватися водами із підвищеним вмістом заліза, унікальними лужними водами тощо. Воду трьох джерел (№ 8-10) можна набирати в облаштованому бюветі, деякі джерела розташовані в лісовій зоні;

– м. Моршин (добовий дебіт родовища складає 79,0 м³/добу – курорт державного значення. До послуг відпочиваючих 12 санаторіїв, 3 пансіонати, бальнеогрязелікарня, аеросолярій, інгаляторій тощо. Сумарні розвідані та прогнозні ресурси лікувальних розсолів складають понад 600 м³/добу, з яких на даний час використовується лише приблизно 1 м³/добу. Відоме з XV ст. містечко Моршин знаходиться в 14 км від районного центру Стрия. Ще за часів Австро-Угорщини Моршин перетворився на елітний курорт для панства та отримав назву «галицьке спа». Розташований в мальовничій місцевості, Моршин пропонує відпочиваючим комфортабельні санаторії та готелі, що причаїлися в лісопарковому затишку, розвинуту мережу кафе, ресторанів, магазинів, та найголовніше – комплексне лікування цілющою водою з трьох джерел, мінерально-хвойними і йодобромними ваннами та грязями. Чудодійними властивостями наділяється вода моршинського джерела «Божої Матері», подібна до посвяченої йорданської води. В Моршині лікують захворювання органів травлення, сечовивідних шляхів, обміну речовин, гінекологічні хвороби, нервові розлади [29].

Моршин цілком відповідає поняттю міста-курорту, тобто міста, в якому основною містоутворювальною галуззю є курортно-рекреаційне господарство. Це цілісна система територіальної організації обслуговування рекреантів, а також форма розселення та життєдіяльності місцевого населення. Моршин – місто обласного підпорядкування, добре відоме як один з кращих бальнеотерапевтичних курортів, розташоване у затишній долині серед

прикарпатських заповідних лісів, у межах Львівської області, за 14 км від м. Стрий, 95 км від Івано-Франківська та 82 км від обласного центра – міста Львів. Через місто проходить залізнична лінія Стрий – Івано-Франківськ, Моршин – Львів. У Моршині знаходиться вокзал третього класу, неподалік від 39 залізничного вокзалу знаходиться автобусна станція. На території Моршина, з огляду на статус заповідної зони, заборонені будь-які роботи, що можуть погіршити екологічну ситуацію. Це рекреаційний район, де зберігся первозданним дубово-буковий ліс. Курорт Моршин розташований на висоті 340 м над рівнем моря, атмосферний тиск становить 731 мм рт. ст. Сприятливі природно-кліматичні умови доповнюють загальний комплекс лікувальних закладів курорту. Ліси регіону багаті ягідниками (суниця, малина, ожина й інші) та різноманітними грибами. З диких звірів у лісах водяться зайці, лисиці, вовки, козулі, кабани, лосі [30].

У геологічному відношенні Моршинське родовище займає чималу територію біля м. Моршин. Але вода виходить на поверхню лише з декількох джерел, розташованих у букових лісах на території курортної зони. Співвідношення елементів та хімічний склад «Моршинської» є оптимальними для столової мінеральної води (загальний рівень її мінералізації складає 0,1-0,4 г/л). На курорті широко використовують торфову грязь та озокерит. Торфова грязь за фізичними і хімічними властивостями – це високомінералізована лікарська сировина високої якості, що складається з ангідриду кремнію, окису заліза, алюмінію та інших інгредієнтів. З органічних речовин виявлені лігніногумусовий комплекс, цукор, геміцелюлоза, клітковина, а також органічні кислоти (масляна, оцтова, мурашина). Озокерит має максимальну теплоємність, мінімальну теплопровідність порівняно з іншими теплоносійми та справляє хімічний (містить мінеральні масла та смоли) і сильний біологічний вплив на організм людини. За багаторічними метеорологічними спостереженнями клімат Моршина помірно континентальний, вологий, м'який.

Літо в Моршині гаряче, вологе, а осінь довга, суха і тепла. Середньорічна температура (+16 °C) така ж, як на курортах Кавказьких мінеральних вод. Середньорічна сума опадів (759-820 мм) не перевищує суму опадів на цих же курортах. Найбільше опадів наприкінці весни і влітку. Вологість повітря взимку 73-81 %, влітку – 83 %. Помітно висока вологість спостерігається зранку та ввечері, вдень наближається до 40 оптимальної, тому нерідко, не зважаючи на високу температуру, повітря зранку та ввечері видається прохолодним. Найтепліші місяці липень і серпень (+22- 24 °C), весняні місяці порівняно теплі, осінь не холодна.

Водні ресурси міста представлені поверхневими та підземними водами. У його південно-західній частині є озеро, у північній частині, на землях Лисовицької сільської ради – лісове озеро. Озера використовують в літній період для масового відпочинку. Особливості рельєфу міста сприяють стоку дощових вод з міської території до річки Бережниця та струмків, затоплюючи прилеглі території. Постачання питної води до м. Моршин здійснюється від централізованої системи водопостачання, яка живиться з двох джерел: водозабору з підземних джерел у заплаві р. Стрий, що розташований в районі с. Братківці Стрийського району, та поверхневого водозабору з річки Бережниця, який розташований в с. Баня Лисовицька Стрийського водозабору. Підземні води – це чотири джерела мінеральних вод: «Боніфацій», «Магдалина», «Людмила» і «№ 4», розташовані на землях Стрийського району. Лікувально-оздоровчий комплекс розміщений окремо від житлової зони м. Моршин, у лісопарковій зоні. Становленню та розвитку курорту «Моршин» сприяли його головні лікувальні чинники – джерела мінеральних вод (розсоли) № 1, 4, 6 [30; 31].

Джерело № 1 – це шахтний колодязь глибиною близько 50 м. Його вода високомінералізована (ропа, розсол). Ця властивість вирізняє його від багатьох лікувальних джерел курортів світового значення. Загальна мінералізація ропи з глибиною колодязя збільшується з 16 г/л (поверхневий шар) до 400 г/л (придонний шар). Рівнобіжно, залежно від глибини колодязя змінюється співвідношення між окремими хімічними елементами [32]. Значно розширює діапазон дії лікувальних властивостей курорту та створює передумови для

розвитку його як поліфункціонального рекреаційного комплексу джерело № 4. Вода цього джерела за мінералізацією близька до дощової (0,17 г/л), за хімічним складом – гідрокарбонатно-кальцієва. Крім відмічених інгредієнтів до її складу входять калій, натрій, магній, залізо, сульфати. Крім цього, вода радіоактивна, з постійним вмістом радону і підвищеним вмістом розчиненого кисню.

Джерело № 6 використовується з 1968 р. Сverdловина багата та перспективна (дебіт 123,4 м³/добу). За хімічним складом вода (ропа) сульфатнохлоридна, натрієво-магнієво-кальцієва із загальною мінералізацією до 238 г/л, характеризується високим вмістом сульфатів магнію і калію, які зумовлюють специфічну дію при лікуванні захворювань печінки, жовчовивідних шляхів, підшлункової залози, гастритах, цукрового діабету. Ефективним методом бальнеотерапії є зовнішнє застосування мінеральних вод у вигляді ванн. Для них використовується високомінералізована ропа поверхневого шару джерела № 1 і свердловина № 20. Вода свердловини № 20 – це хлоридно-натрієва ропа з мінералізацією 250-300 г/л. Дебіт свердловини – 36 м³/добу. Внутрішнє застосування води особливо ефективно при лікуванні органів травлення. Використовуються мінеральні води для інгаляцій, особливо при хронічних інфекційно-алергічних захворюваннях верхніх дихальних шляхів [33]. Співвідношення елементів та хімічний склад води «Моршинська» є оптимальними для столової мінеральної води, яку можна споживати щоденно. Завдяки своїй природній чистоті та збалансованості вона не потребує штучного технічного вдосконалення. «Моршинська» легко засвоюється організмом, оскільки за показником щільності рідини вона наближена до плазми крові людини й без зайвих витрат енергії заповнює клітини. Завдяки низькому вмісту мінералів «Моршинська» при кип'ятінні практично не залишає накипу [31].

Лікувально-оздоровчий комплекс «Моршин» складається з окремих санаторіїв («Черемош», «Дністер», «Світанок», «Перлина Прикарпаття», «Лаванда», бальнеогрязезокеритова лікарня, Моршинський центральний військовий санаторій), які компактно розміщуються у лісовій зоні міста. Великим лікувальним комплексом є загальнокурортна бальнеогрязезокеритова лікарня з усіма профільними відділеннями, при якій функціонує діагностично- 42 консультативне відділення [34]. На базі санаторію «Черемош» створено спеціалізоване реабілітаційне відділення для лікування дорослих і дітей (у супроводі батьків), хворих на цукровий діабет. У курортному господарстві зайнято понад 2800 працюючих (для порівняння – загальна кількість працюючих у м. Моршин – 3600 осіб). У санаторіях й інших лікувально-діагностичних підрозділах курорту працюють шість заслужених лікарів України, один доктор та шість кандидатів медичних наук, вісім заслужених працівників охорони здоров'я України, 35 лікарів вищої кваліфікаційної категорії. У центральній частині курорту розташована будівля загальнокурортного бювету мінеральних вод (архітектор А. Ю. Мельник), де одночасно можуть приймати мінеральну воду з джерела № 1 та свердловини № 6 близько 6 тис. осіб. Приготування та підігрів води здійснюється у спеціальному відділенні бювету під постійним контролем гідрохімічної лабораторії та санітарних установ. Моршинські мінеральні води – єдині в Україні природні води для щоденного споживання, що визнано Євросоюзом. Нині використовується лише близько 10 % добового дебету мінеральних вод курорту, отже є велика перспектива його розвитку [35].;

– смт Шкло (запаси вод – 5,0 м³/добу) – бальнеологічний курорт, функціонують санаторій, бальнео-лікарня, грязелікарня, табори відпочинку. Крім курортів, найбільш відомі родовища мінеральних вод без специфічних компонентів і властивостей розташовані в смт Олеську (220 м³/добу), с. Балучині (158 м³/добу), смт Новому Милятині (138 м³/добу), с. Солуки (86 м³/добу). Їх загальні прогнозовані запаси складають близько 27 тис. м³/добу. У Яворівському р-ні Львівської обл. за 38 км від обласного центру розташовані бальнеологічні курорти Шкло і Немирів, що мають схожі лікувальні ресурси завдяки особливим геологічним умовам. Бальнеологічними ресурсами курорту Шкло є мінеральна питна вода типу «Нафтуса» і лікувальна сірководнева вода. На родовищі мінеральної води «Нафтуса» є чимало свердловин, однак нині видобувають воду лише з шахтного колодязя № 1 глибиною 12 м, що розміщений у

центральної частині санаторію Шкло. За органолептичними властивостями вода прісна, прозора, з сірководневим запахом. Температура води – 10°C, рН – 7,9, вміст сірководню – 0,1-0,82 мг/дм³. За хімічним складом вода гідрокарбонатно-натрієва. Лікувальною особливістю води є підвищений вміст органічних речовин – 10,8–26,8 мг/дм³. Загалом запаси родовища «Нафтуся», яке займає площу близько 11 км² прийняті в кількості 50 м³ /добу, однак у 1969 р., коли виконували оцінку, запаси офіційно не затвердили через можливість впливу на родовище роботи Язівського кар'єру з видобування сірки. Запаси води, яку видобувають з шахтного колодязя № 1, затверджено (протокол ДКЗ України № 2728 від 14.09.2012 р.) у кількості 4 м³ /добу за категорією В і С1. Обсяги використання води у 2012 р. становили всього 0,31 м³ /добу (112 м³ /рік), або 7,8 % від запасів. Сірководневу воду, яку використовують на курорті, видобувають зі свердловини № 1-ВС глибиною 129,0 м, що за 500 м на північ від с. Цетуля і за 4 км на північний захід від курорту, до якого воду доставляють трубопроводом. На курорті Шкло також функціонує лише один санаторій місткістю до 500 осіб. У 2013 р. він прийняв близько 5 тис. відпочивальників. Санаторій протягом останніх років проводив заходи з розвитку і розбудови інфраструктури [37];

- Курорт Великий Любінь розташований у Городоцькому р-ні за 20 км від Львова, він є центром Великолюбінської об'єднаної територіальної громади. Основні бальнеологічні ресурси на курорті Великого Любня – лікувальні сірководневі води й торфові пелоїди (грязі) для зовнішнього використання. Сірководневі води виведені двома свердловинами, які розміщені на території санаторію «Любінь Великий». У Великому Любені також розташоване єдине у Львівській обл. родовище запасів лікувальних пелоїдів, розміщене на надзаплавній терасі правого берега річки Верещиця.

Згідно з загальноприйнятою класифікацією, торфи цього родовища належать до різновиду низькомінералізованих слабкосульфідних високосольних сульфатних магнієво-кальцієвих пелоїдів. Живлення родовища відбувається, головню, ґрунтовими водами, що зумовлює формування низинних видів торфу. Потужність верхнього горизонту – 1 м, нижнього – 0,7-0,8 м. Грязьові поклади залягають на сапропелях (у центральній частині ділянки), пісках і суглинках. Торф родовища за результатами розвідувальних робіт має такі показники: вологість – 65,8–85,7 %, ступінь розкладу – 43-49 %, питома вага – 1,02 г/см³, вміст органічних речовин (на сухий торф) – 55,7–83,3 %, мінералізація – 3,053-3,810 [36].

На курорті також наявне сірководневе самовиливне джерело № 2 «Адольф», запаси води якого не затверджені й приблизно оцінені в 26 м³ /добу, однак за даними польових вимірів дебіт становить 8,64 м³ /добу (у літній період) і коливається залежно від пори року. Сьогодні джерело не використовують у лікуванні.

У Великому Любені сьогодні функціонує лише один санаторій місткістю на 250 осіб. Загальна кількість прийнятих відпочивальників у 2013 р. була близько 2800 осіб, однак у 2017 р. їхня кількість зменшилась до 1500. Санаторій потребує значних капітальних інвестицій для оновлення інфраструктури, умов лікування та сервісу. Окрім санаторію, на курорті збудовано реабілітаційний комплекс на 300 місць у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики, який розпочав роботу у травні 2019 р. Особливою перевагою курорту є близькість до обласного центру і добре транспортне сполучення, що може забезпечити збільшення кількості відпочивальників..

- смт Немирів (запаси вод – 320 м³/добу) – бальнеологічний курорт, 6 мінеральних джерел, функціонують санаторій, бальнео-лікарня, грязелікарня, табори відпочинку. На курорті Немирів бальнеологічні ресурси також використовують як зовнішню, так і внутрішню. Для зовнішнього лікування застосовують мінеральну воду з високим вмістом сірководню, для внутрішнього – воду «Анна». Сірководнева вода виведена двома свердловинами (1-К і 2-К), які розташовані в південній частині санаторію «Немирів». Перша свердловина пробурена у 1987 р. на глибину 60,0 м, друга, глибиною 70,2 м, – у 1956 р. Хімічний склад води з обох свердловин практично однаковий [52]. Унаслідок дослідних і дослідно-експлуатаційних робіт були підраховані й затверджені в ДКЗ України 2005 р. запаси високосульфідних вод (щодо обох

свердловин) за категорією А в кількості 30 м³ /добу, за категорією В – 85 м³ /добу (протокол № 1028 від 03.11.2005 р.). Споживання станом на 2013 р. було на рівні 7053,0 м³ /рік, або в середньому 19,3 м³ /добу. Частка використаних вод від затверджених запасів становить 18,4 %.

45 Для питного застосування на курорті також використовують мінеральну воду з джерела «Анна». Її видобувають зі свердловини (3-РК) глибиною 26,0 м, що розміщена в північній частині селища Немирів. За результатами хімічних аналізів вода належить до «Миргородського» типу лікувальних. Запаси джерела не затверджені, однак попередньо оцінені в розмірі 172,8 м³ /добу, проте споживання відбувається в розмірах не більше 1 м³ /добу, що становить 0,6 % запасів. На курорті Немирів є два санаторні заклади з лікуванням мінеральними водами – санаторій «Немирів» і відділення відновного лікування Яворівської ЦРЛ. У 2013 р. санаторій «Немирів» прийняв близько 3 900 відпочивальників, однак з кінця 2014 р. він закритий, а 28 грудня 2016 р. переданий на баланс адміністрації Прикордонної служби України, тому протягом 2017-2018 рр. відбувалася реконструкція й облаштування санаторію для лікування і реабілітації військових. Відділення відновного лікування на 60 місць продовжує функціонувати.

- Особливим курортом є Розлуч, розташований у Турківському р-ні за 120 км від Львова. Значний вплив на формування лікувальних вод мало розміщення курорту в гірській частині області – Верхньодністерських Бескидах. Гідромінеральна база курорту представлена кількома типами питних мінеральних вод, зокрема, водами типу «Нафтуся», содовою і залізистою. З джерел вода витікає самопливом, а розміщені вони в різних частинах села. Вода типу «Нафтуся» представлена кількома витокami, має специфічний запах сірководню і присмак нафтових речовин, за температурою вона холодна (5- 8 °С). За хімічним складом це гідрокарбонатна натрієво-кальцієва вода з мінералізацією 0,50–0,61 мг/дм³ і вмістом вуглекислот у межах 16,0- 50,0 мг/дм³ , органічного вуглецю – 10,4-16,7 мг/дм³ . За вмістом іонів водню вода слабколужна зі значенням рН 7,3–7,6 [38]. На відміну від інших курортів, у Розлучі немає спеціалізованих санаторних закладів для лікування. Вони мають готельно-відпочинковий

В таблиці представлено заклади розміщення туристів у найбільших бальнеологічних курортах Львівської області .

Заклади розміщення туристів у найбільших бальнеологічних курортах Львівської області (за даними сайту: Hotels24.ua) [39]

Тип розміщення	Назва	Ціна за ніч, грн
1	2	3
м. Моршин		
Готель (3)	Віват	Від 650 грн
	Оберіг	Від 550 грн
	Кіев+	Від 300 грн
Санаторії (1)	Одеса	Від 1100 грн
Пансіонати (1)	Моршин	Від 190 грн
смт Східниця		
Готель (6)	Золота Рибка	Від 1150 грн
	Grand Villa	Від 1000 грн
	Осоння Карпати	Від 650 грн
	Шале	Від 550 грн
	Карпатські полонини	Від 490 грн
	Едем	Від 410 грн.
Вілла (5)	Золоте Руно	Від 450 грн
	Юран	Від 450 грн
	Олексі	Від 400 грн
	Ігнат'єва	Від 390 грн
	Рай	Від 285 грн

Санаторій (4)	Зелений бір	Від 1150 грн
	Санта Марія	Від 975 грн
	Стожари	Від 790 грн
	Цитадель	Від 400 грн
Туристичний комплекс (2)	Таор – Карпати	Від 1450 грн
	Київська Русь – Східниця	Від 900 грн
Котедж (1)	Forest House exclusive	Від 2500 грн.
Міні-готель (1)	Furmi	Від 250 грн
Гостинний двір (1)	Три Корони	Від 550 грн
База відпочинку (1)	Мозола	Від 370 грн
Апарт-готель (1)	Фавар Карпати	Від 600 грн
Спа-готель (1)	Респект	Від 1560 грн
	м. Трускавець	
Готель (14)	Mirotel Resort & Spa	Від 3520 грн
	Оскар	Від 890 грн
	Афродіта	Від 750 грн
	Hermes Resort Hotel	Від 750 грн
	П'ятий океан	Від 700 грн
	Mirotel Resort & Spa	Від 3520 грн
	Маріот Медікал Центр	Від 630 грн
	Соламія	Від 580 грн
	Набі	Від 550 грн
	РН	Від 500 грн
	Хеллі	Від 450 грн
	Red Stone Hotel	Від 430 грн
	Re Vita	Від 420 грн
	Джем	Від 340 грн
	Red Stone Hotel	Від 250 грн
Вілла (7)	Софія	Від 1300 грн
	Роксолана	Від 700 грн
	Sonce	Від 450 грн
	Лісова пісня	Від 450 грн
	Камелія	Від 400 грн
	Лідія	Від 400 грн
	Сонячна	Від 300 грн
Санаторій (4)	Віктор	Від 985 грн
	Elite Dnipro	Від 950 грн
	Дніпро	Від 748 грн
	Кришталевий Палац	Від 565 грн
Квартира (3)	Люкс	Від 600 грн
	На вул. Маркіяна Шашкевича	Від 500 грн
	Приватний будинок	Від 350 грн
Міні-готель (2)	Домашній	Від 400 грн
	Нафтуся	Від 350 грн
Приватна садиба (2)	Урсула	Від 300 грн
	У Зубрицьких	Від 250 грн
Туристичний комплекс (2)	Лісова Пісня	Від 1590 грн
	Вілла Марта	Від 1404 грн
	Котедж У Роксолани	Від 250 грн
Апарт-готель	Green Hill	Від 400 грн
Пансіонат	Богема	Від 800 грн

Додаток В

SWOT- аналіз Львівської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1.Сприятливе середовище для розвитку малого та середнього бізнесу</p> <p>2.Наявність вільних земельних ділянок та виробничих площ, придатних для створення індустріальних, технологічних, інноваційних парків.</p> <p>3.Близьке розташування до кордонів ЄС, інвестиційна привабливість</p> <p>4.Розгалужена мережа автодоріг дозволяє охопити екскурсійно-туристичними маршрутами понад 2/3 природних та історико-культурних пам'яток області.</p> <p>5.Висока туристична привабливість регіону</p> <p>6.Сприятливі природно-кліматичні умови і наявні ресурси, які дозволяють надавати цілорічні оздоровчі, рекреаційні та туристичні послуги</p> <p>7.Значна кількість об'єктів природнозаповідного фонду, збережені національні традиції і фольклор</p> <p>8.Достатньо широка і розгалужена мережа колективних та індивідуальних засобів розміщування для туристів Функціонує Міжнародний аеропорт «Івано-Франківськ»</p>	<p>1. Стан дорожньої, інженерної інфраструктури, відсутність електрифікованих залізничних колій</p> <p>2. Висока трудова міграція населення, відтік працездатного населення та кваліфікованих кадрів за межі області, скорочення чисельності населення області</p> <p>3. Низький рівень офіційної зайнятості, брак робочих місць у сільській та гірській місцевостях</p> <p>4. Нерівномірний рівень розвитку рекреаційного господарства</p> <p>5. Висока енергоємність та ступінь зносу об'єктів бюджетної сфери та житлового сектору.</p> <p>6. Недостатній рівень доступності до об'єктів соціально-культурного призначення для людей з інвалідністю.</p> <p>7. Дотаційність більшості місцевих бюджетів області, висока залежність від державного бюджету</p> <p>8. Наявність на території області об'єктів підвищеної екологічної небезпеки гірничо-добувної галузі.</p>
Можливості	Загрози
<p>1. Зміцнення відносин між Україною та країнами ЄС, зокрема збільшення зовнішньоекономічних зв'язків між Прикарпатським регіоном та країнами ЄС</p> <p>2. Розширення транскордонного співробітництва та залучення міжнародної технічної допомоги.</p> <p>3. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема ІТ-сектору</p> <p>4. Розвиток в'їзного (іноземного) туризму.</p> <p>5. Залучення іноземних інвестицій в економіку області, зокрема з країн-членів ЄС.</p> <p>6. Розвиток транспортної та інженерної інфраструктури, відкриття міжнародного автомобільного та пішохідного пункту пропуску.</p> <p>7. Зростання попиту в світі на екологічночисту, органічну сільськогосподарську продукцію .</p>	<p>1. Політична та економічна нестабільність спричинена військовим конфліктом на сході України</p> <p>2. Наростання міграції населення продуктивного віку, в т.ч. трудової міграції та відтік кадрового потенціалу</p> <p>3. Торговельні обмеження для продукції вітчизняного виробництва з боку основних міжнародних партнерів</p> <p>4. Зниження темпів розвитку малого і середнього підприємництва</p> <p>5. Зниження купівельної спроможності населення</p> <p>6. Виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру</p> <p>7. Всихання ялинових насаджень в лісах Карпат</p> <p>8. Глобальна зміна клімату(загроза екологічному стану регіону)</p>

Додаток Г

Програма туру «Молодість - здоров'я» для іноземних туристів третього-віку

День	Опис програми
1	<p>Переїзд з Львівського національного аеропорту імені Данила Галицького – м.Львів</p> <p>6:00 – 8:00 – трансфер в лікувально-оздоровчий комплекс «Тустань»;</p> <p>8:00 – 10:00 – розміщення та сніданок у ресторанному комплексі;</p> <p>– консультація зі спеціалістами;</p> <p>– вільний час;</p> <p>13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– вільний час; 1</p> <p>7:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу</p>
2	<p>Проведення лабораторної діагностики (загальний аналіз крові та сечі, біохімічні параметри, гормони та скринінги інфекційних захворювань). УЗД-діагностика (внутрішніх органів, сечовивідної системи, гінекологія, кардіологічне обстеження та ендокринне), електрокардіографія.</p> <p>8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу;</p> <p>– проходження процедур за програмою;</p> <p>13:00 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– отримання результатів лабораторної діагностики;</p> <p>– консультація зі спеціалістами.</p> <p>Корегування індивідуального комплексу процедур; – вільний час;</p> <p>17:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу.</p>
3 -13	<p>8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу;</p> <p>– проходження процедур за програмою;</p> <p>– проходження індивідуального комплексу процедур;</p> <p>13:00 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– вільний час;</p> <p>17:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу</p>
14	<p>8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу;</p> <p>– заключна консультація лікаря та отримання персональних рекомендацій;</p> <p>– проходження процедур за програмою;</p> <p>13:00 – 15:00 – обід в ресторані комплексу;</p> <p>– чек-аут;</p> <p>17:00 – 19:00 – трансфер до Львівського національного аеропорту імені Данила Галицького;</p>

Додаток Д

Калькуляція туру «Молодість-здоров'я» для іноземних туристів третього-віку

№ з/п	Найменування витрат	Кількість	Ціна, грн. / евро	Розрахункова формула	Загальна сума, грн
1	Трансфер з Львівського національного аеропорту імені Данила Галицького – Східниця – Львів	4	200,00/6,62	$3 \text{ т} = \text{Ціна 1 год експлуатації транспорту} * \text{Кількість годин роботи транспорту}$	800,00/26,49
2	Проживання та процедури за програмою в санаторії	1 номер стандарт, одномісне розміщення	700,00/23,12	$3 \text{ пр} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання} + \text{Вартість броні}$	9800,00/323,65
3	Заробітна плата гіда	2 дні	200/6,62	$3 \text{ з} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	400/13,21
4	Накладні витрати	5%	-	$3 \text{ н.р.} = (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4}) * 5\% / 100\%$	590,00/19,48
5	Страховання туристів	0,5%	-	$3 \text{ з} = 0,5\% / 100\% * (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5})$	70,00/2,3
6	Прибуток	100%	-	$\text{Ціна} = 10\% / 100\% * (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6} + \text{п7})$	1240,00/40,95
7	Загальна вартість туру	-	-	$\text{Вт} = \text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6} + \text{п7}$	13700/452,44
8	Ціна путівки на 1 особу			$\text{Цп} = \text{п8} / \text{Кількість осіб}$	13700/452,44

Путівка на одного іноземного туриста третього віку з повним комплексом лікувально-оздоровчих та профілактичних заходів 14 днів складе 13 700 грн, що становить 452, 44 евро на 5.11.2021 НБУ.

Додаток Е

Програма перебування в турі «Сакральна Львівщина»

Час	Зміст програмних заходів
День перший	
15:00	Прибуття у Львівський національний аеропорт імені Данила Галицького
15:50	Зустріч з групою у аеропорті
16:40	готель «Etude»
17:40	Оглядова екскурсія Львовом
19:40	Вільний час для вечери за рекомендаціями гіда
23:00	Повернення до готелю для ночівлі
День другий	
09:00	Сніданок у готелі
10:00	Виїзд Жовква
11:00	костел Святого Лаврентія, монастир та церква Різдва Христового отців Василіан, Домініканський монастир
13:30-14:30	Обід у ресторані «GrandHall»
15:30	Поверненнядо Львова
15:40	Екскурсія у палац графів Потоцьких
18:00	Вільний час для вечери за рекомендаціями гіда
22:00	Повернення у готель для ночівлі
День третій	
09:20	Сніданок у готелі
10:10	Виїзд у Село Крехів
11:55	Початок екскурсії Василянський монастир, де зосереджено три чудотворні ікони – дві Богородиці та святого Миколая Чудотворця, архієпископа Мирклійського
14:20	Обід у ресторані «Шалена шкварка»
16:05	Повернення до Львова
17:20	Екскурсія Цитаделлю
18:40	Вільний час для вечери за рекомендаціями гіда
22:00	Повернення у готель для ночівлі
День четвертий	
09:00	Сніданок у готелі
9:50	Виїзд у Село Заглина:
11:10	Екскурсія цілоще джерело Пресвятої Богородиці
13:20	Обід у ресторані «Гридниця»
14:10	Виїзд у підгірці
14:25	Початок екскурсії Підгорецьким замком
18:00	Повернення до Львова

18:20	Вільний час для вечері за рекомендаціями гіда
22:00	Повернення у готель для ночівлі
День п'ятий	
09:00	Сніданок у готелі
10:00	Виїзд у Злочів
11:10	Екскурсія Злочівським замком та Китайським Палацом
14:20	Обід у ресторані «Добриня»
16:30	Повернення у Львов
16:40	Збори у готелі
17:40	Прибуття у Львівський національний аеропорт імені Данили Галицького
19:40	Виліт назад

Технологічна карта туру «Сакральна Львівщина»

Маршрут	Львів— Жовква—Львів, Львів— с. Крехів—Львів, Львів— с. Заглина—Підгірці—Львів, Львів— с. Синьковичі,—Львів
Тип маршруту	Радіальний
Кілометраж загальний	606км
Львів— Жовква—Львів	88
Львів— с. Крехів—Львів,	206
Львів—Підгірці—Львів	176
Львів— с. Синьковичі,—Львів	136
Кількість туристичних груп	1
Кількість осіб у Групі	18
Тип туру	Автобусний
Вид туризму	Культурно-пізнавальний
Тривалість	5 днів
Днів	5
Ночей	4
Вартість туру на одну людину у гривнях	24858
Вартість туру на одну людину у євро	906
Вартість туру на групу у гривнях	447444
Вартість туру на групу у євро	16308
Кількість водіїв	1
Кількість гідів	1

Джерело: складено автором